

SELÅNGER DELTAPARK
SUNDSVALLS NYA STADSPARK -EN VISION

JOHANNA DEHLIN
EXAMENSARBETE VID INSTITUTIONEN FÖR STAD OCH LAND
SVERIGES LANTBRUKSUNIVERSITET UPPSALA 2010

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet 2010

EX0435 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp

Nivå: Avancerad E

© Författare Johanna Dehlin, e-post: johannadehlin@hotmail.com

Titel på svenska: Selånger Deltapark, Sundsvalls nya stadspark - en vision

Title in English: Selånger Delta Park, Sundsvall's new park - a vision

Handledare: Sofia Sandqvist, institutionen för stad och land

Examinator: Tomas Eriksson, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Håkan Jonsson, Topia

Foto: Johanna Dehlin

Utgivningsort: Uppsala

Nyckelord: stadspark, delta, vision, landskapsurbanism, landskapsarkitektur, stadsplanering, ekologi, Sundsvall, Selånger, Selångersfjärden

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Innehållsförteckning

Abstract	5
Sammanfattning	6
Bakgrund	7
Syfte	8
Metod	9
Avgränsning	10
Sundsvall och Selångersån	11
Sammanhanget kring ett landskap i omvandling	12
Selångersån, en bortglömd plats i en stad som förändras	13
Kommunens mål med Selångers Dalgång	14
Avgränsning riksintresse för naturvård	15
Urban sträckning, från Sundsvallsfjärden till Åkroken	16
Förstads- och industristräckning, från Åkroken till Selångersfjärden	17
Natur- och fritidssträckning, Selångersfjärden runt	18
Landhöjning	19
	21

Topografi	21
Geologi	21
Mellan stad och land	21
Sammanfattning del 1	22
Selångersfjärden	23
Selångersfjärden	24
Inventeringskarta	25
Inventeringsbilder	26
Selångersfjärdens ekologi och geologi	30
Landhöjningen i Selångersfjärden	32
De viktigaste landskapskomponenterna	33
SWOT-analys	36
Studiebesök 1, Paris	37
Studiebesök 2, Paris	38
Studiebesök 3, Paris	39
Selångersfjärden, Sundsvalls nya stadspark	40
Sammanfattning del 2	41
Selånger Deltapark	42
Selångers gamla campingplats	44
Inventering av platsen	45

Geologi och topografi	45
Analys av platsen	46
Program för platsen	47
Konceptstudier	48
Platsens material	49
Platsens huvudelement	49
Pedagogik om naturens processer	50
Illustrationsplan	51
Situationsplan	52
Modellfoton	53
Integrera Selångersfjärden med Sundsvalls stad	57
Sammanfattning del 3	58
Reflektioner	59
Källförteckning	60
Tryckta källor	
Elektroniska källor	
Kartor	
Muntliga källor	
Bildkällor	
Tack till	61

Abstract

The river Selångersån runs through the northern Swedish city of Sundsvall, splitting the city in two as it winds through the valley between Södra- and Norra Stadsberget and out into the Baltic Sea.

The river is a national interest of nature conservation but at the same time in the middle of an urban development string for the city, creating a complex situation of development contra conservation of natural environment.

This project attempts to create a strategy of landscape urbanism for the area surrounding Selånger Bay, four kilometers upstream along Selångersån. A sensitive wetland, today rather forgotten but with great potential for introducing wild nature as an active part of the city. Or rather, initiating a process where the built environment can infiltrate and enrich the natural environment gradually.

A city park in this location to initiate this process could be a joint project of the city's residents with the scope to become a project in constant development.

The idea of the project is to offer a large ecological park and meeting place near the city center. This will be achieved by clarifying the activities and values that already exist in the park, such as the largest living delta in the region, football fields and a medieval church ruin, and by creating new paths. The park is created from a central meeting place with the idea of a delta. The entire park has the logic of a delta with winding walkways on the fields and footbridges in the swamp forest and across the water.

Sammanfattning

Selångersån rinner genom Sundsvall och delar staden i två delar då den slingrar sig i Selångerdalen mellan Södra- och Norra Stadsberget och ut i Östersjön.

Ån är ett riksintresse för naturvård men ligger samtidigt mitt i ett område för stadens framtida stadsutveckling. Detta skapar en komplex situation vad gäller utveckling kontra bevarande av en naturmiljö.

Detta projekt är ett försök att skapa en strategi för landskapsurbanism för området kring Selångesfjärden, fyra kilometer uppströms längs Selångersån. Fjärden är en känslig våtmark, i dag bortglömd men med stor potential att föra in den vilda naturen som en aktiv del av staden. Eller snarare att inleda en process där den byggda miljön gradvis kan infiltrera och berika naturmiljön. En stadspark i detta läge kan inleda denna process och den kan bli ett gemensamt projekt

för stadens invånare och har kapaciteten att bli ett projekt i ständig utveckling.

Tanken med projektet är att erbjuda en stor ekologisk park och mötesplats nära centrum. Detta kommer att åstadkommas genom att tydliggöra de verksamheter och de värden som redan finns i parken, till exempel länets största levande delta, fotbollsplaner och en medeltida kyrkoruin och genom att skapa nya vägar. Parken är skapad utifrån en central mötesplats med idén om ett delta. Hela parken har ett deltas logik med slingrande gångvägar på åkrarna och gångbroar i sumpskogen och över vattnet.

Bakgrund

Många vattendrag som rinner genom Sveriges städer är starkt kopplade till stadernas uppkomst och historia. Så är fallet också i Sundsvall. Selångersån som rinner genom Sundsvall är ett väl använt parkstråk i stadens mest centrala delar. Kajerna längs Selångersån rustas upp i en liten del av centrum. Tillgängligheten till Selångersfjärden, där Selångersån har sin källa, har förbättrats men fjärden och större delen av ån är ändå en gömd oas, en strimma natur som är värd att tillgängliggöras men vars karaktär också borde bevaras.

I Sundsvalls översiktsplan beskrivs Selångersåstråket som stadens viktigaste promenad-, park- och rekreationsstråk samt stadens viktigaste biokorridor. Från kommunens håll önskar man ett förslag som förbättrar någon plats längs med Selångersån, i stor eller liten skala.

Syfte

för att göra Selångersåstråket mer attraktivt.

Jag ämnar utföra en studie för Sundsvalls tätort om hur man kan förbättra upplevelsen till Selångersån, som rinner genom staden. Syftet med projektet är att hitta en plats utmed Selångersån eller Selångersfjärden som på ett enkelt sätt skulle kunna bidra till att öka besöksvärdet på platsen och stärka områdets status i staden. Platsen är tänkt att vara en del i grönstrukturen och Selångersåstråket och samtidigt en målpunkt i sig.

En målpunkt kan vara en början till att aktivera stråket och att attrahera människor att röra sig längs med Selångersån. Det kan även skapa en debatt kring årummets framtid och ett ökat intresse för hela årummet. Frågan är hur ser en plats ut som kan aktivera Selångersåstråket och locka fler människor att utnyttja den resurs som Selångersån är? Det här projektet är tänkt att bli ett exempel på hur man kan jobba

Metod

Under min resa genom det här examensarbetet har jag använt mig av olika metoder för att söka kunskap och förståelse för att komma vidare i mitt gestaltningsarbete.

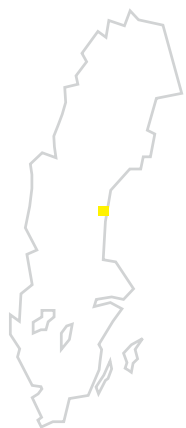
Jag tog kontakt med Sundsvalls kommun och diskuterade projektet med landskapsarkitekt Daniel Jasek på stadsbyggnadskontoret.

Sedan gjorde jag en analys av hela årummet samt en mer detaljerad analys av Selångersfjärden. Därefter valde jag en plats för gestaltningen.

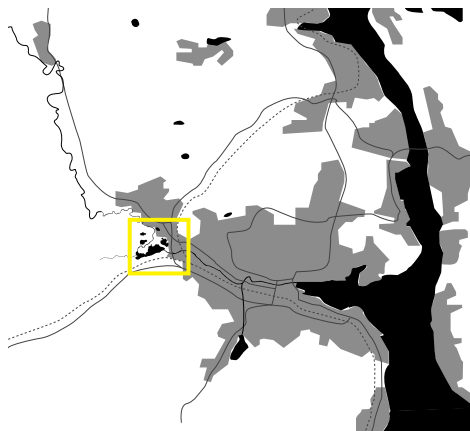
Jag gjorde en inventering, en analys och ett program för platsen. Modellstudier och skissarbete i plan och snitt för att gestalta parken.

Under tiden har jag träffat min handledare Sofia Sandqvist och Bengt Schibbye vid

ett tillfälle för en diskussion kring friluftsanläggningar och Selångersåns historia och framtid.

Sundsvall, mitt i Sverige vid kusten

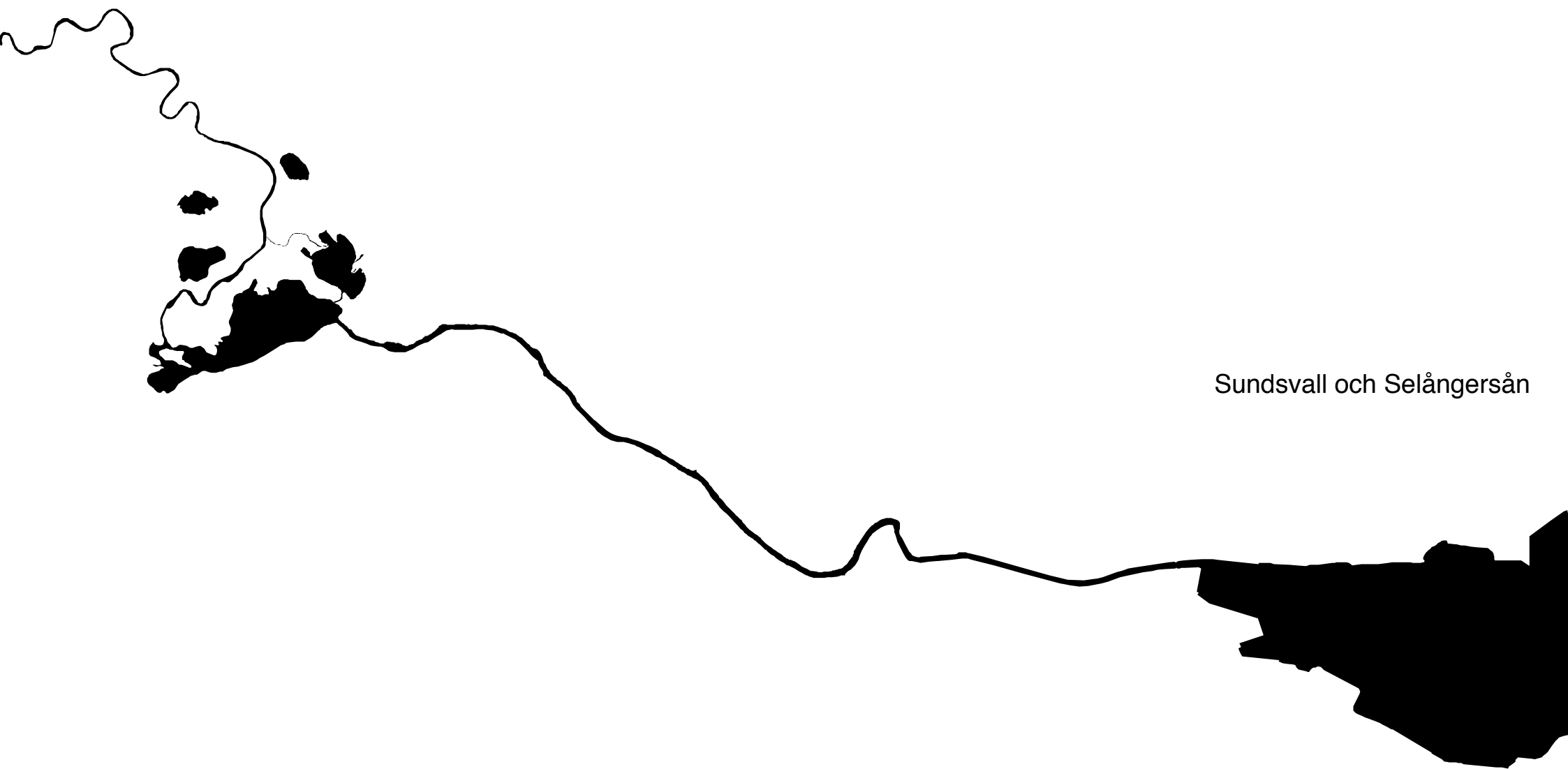
Sundsvalls tätort i mörkgrått. Selångersån rinner västerut från kusten. Selångersfjärden markerad med gult.

Selångersfjärden, platsen för projektet, utsnitt markerat på föregående karta.

Avgränsning

Jag har fokuserat på att hitta en plats för ett gestaltningsprojekt utmed Selångersåstråket och att utforma ett gestaltningsförslag den platsen. Bakom förslaget ska en analys och diskussion kring årummets utveckling ligga.

Sundsvall och Selångersån

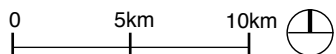
SUNDSVALL MITT I NORDEN, HANDELSVÄG MELLAN TRONDHEIM OCH VASA

MEDELPAD - TVÅFLODSLANDDET

SUNDSVALL - MITT MELLAN ÄLVARNA

Sammanhanget kring ett land- skap i omvandling

Vid bottenhavets kust mitt i Sverige ligger Sundsvall. En mellanstor svensk stad med ungefär 100 000 invånare. Det var inom handel och industri som Sundsvalls stad hade sin början. Sundsvall var en viktig handelsväg mellan Vasa och Trondheim. (Hanaeus, 1974). I slutet på 1800-talet var Sundsvall världens sågverkstätaste område och staden var då en av landets rikaste städer. (Sundsvalls kommun, 1996) Idag ligger enligt mig mycket av aktivitetsfokuset vid kusten och den gamla handelsvägen inåt landet är bortglömd.

Selångersån rinner rakt genom staden och är en ekokorridor som sammanlänkar skogslandskapet med kusten. Ån har en viktig funktion som ekologisk korridor och som rekreationsstråk då den sammanbinder staden med naturen. Selångersån med omgivande dalgång har många kvalitéer av be-

tydelse för stadens invånare. Några av dessa är klart uttalade och utnyttjas bra, så som varierade upplevelser från stadens centrum till Selånger eller strandpromenaden i staden. Andra är mindre tydliga och kan lyftas fram och utvecklas vidare. (Sundsvalls kommun, 1993)

I Sundsvalls översiktsplan beskrivs Selångersån med omgivningarna inklusive Selångersfjärden som det starkaste karaktärsdraget i stadens grönstruktur och stadsbild. Selångersåns kvalitéer som stadsstråk, grönstråk, rekreationsstråk och ekokorridor beskrivs som mycket viktiga. Värde ligger bland annat i att ån utgör ett mycket betydelsefullt reproduktionsområde för havsöring i länet och hyser ornitologiska och botaniska värden. (Sundsvalls kommun, 2005)

Selångersån är en plats med många aspekter att ta hänsyn till, ekonomiska, historiska och ekologiska. Hela årumsområdet är riksint-

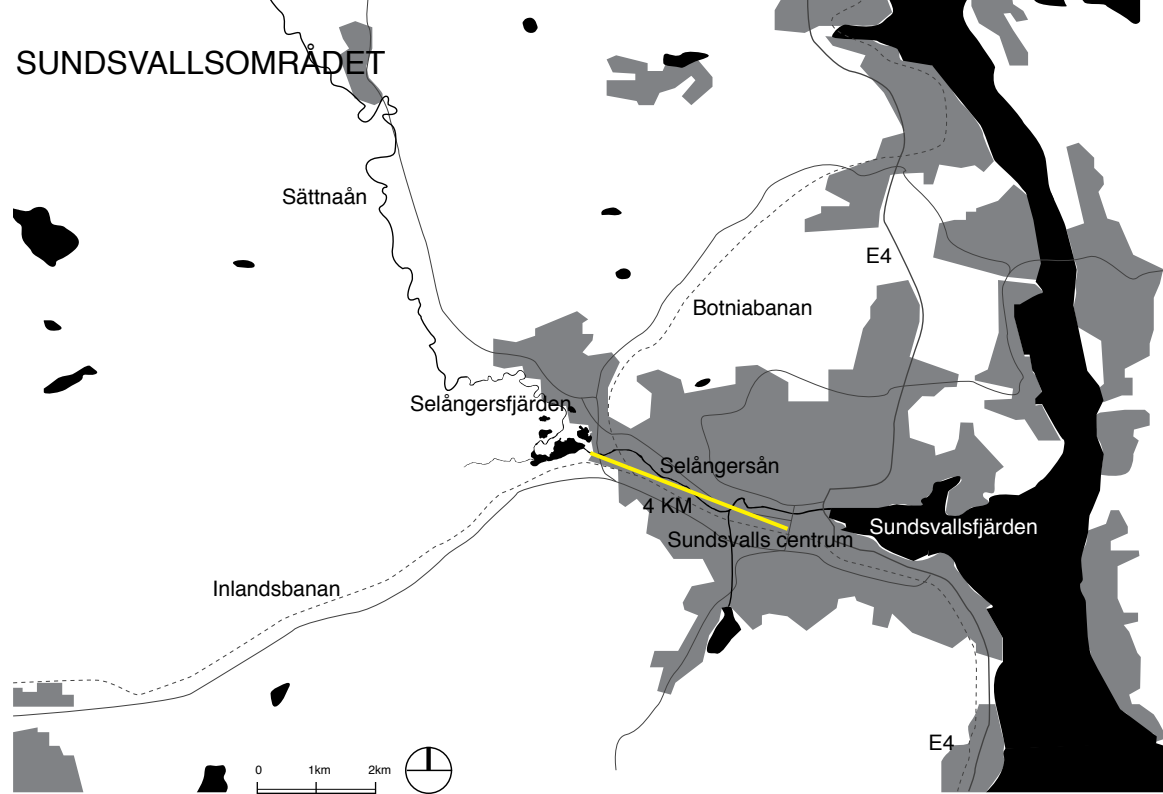
resse för naturvård. På ett sätt, handlar det om ett landskapselement som är låst mellan den sociala och ekonomiska funktionen och skyddandet av platsen. Det resulterar bland annat i att tillgängligheten till ån varierar, från breda asfalterade vägar nära stadens centrum till smala stigar kring Selångersfjärden.

Selångersån, en bortglömd plats i en stad som förändras

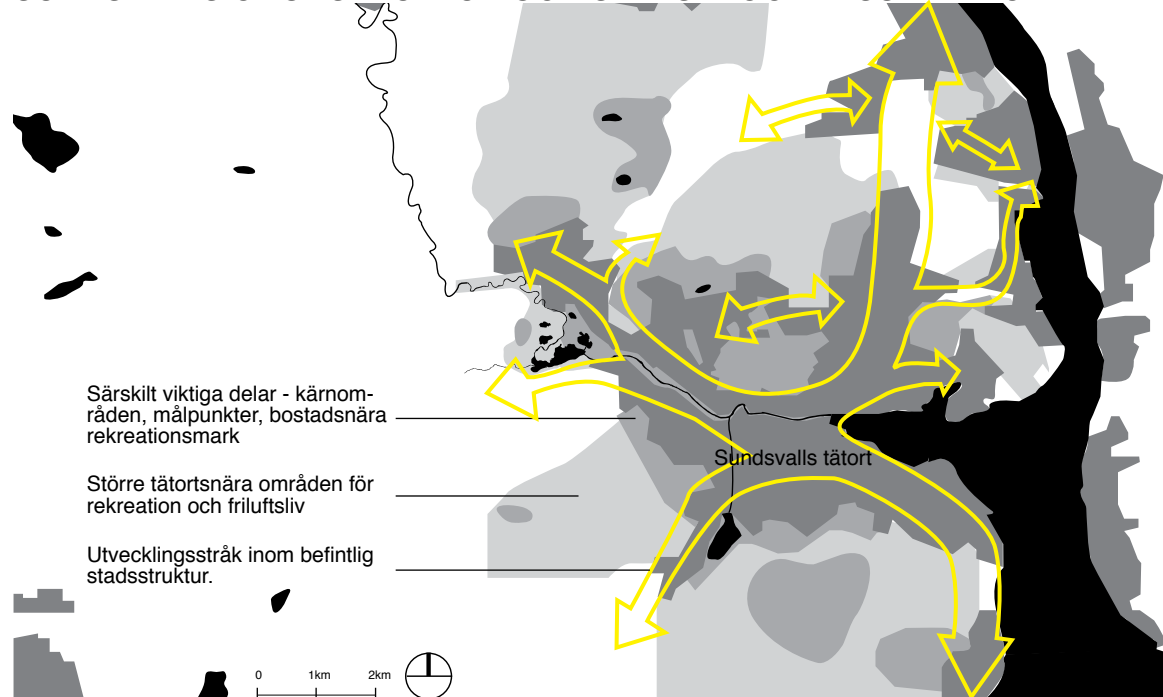
Generellt har de senaste urbana projekten i Sundsvall sökt att återskapa en relation mellan staden och vattnet. Upprustningen av södra kajen var ett stort steg i förvandlingen av vattnets status i staden. Resultatet av tävlingen om den nya bebyggelsen på norra kajen kommer troligen att få stor betydelse för stadens närhet till vattnet. Dessutom rustas en liten del av Selångersåns kajer upp i de mest centrala delarna av Sundsvall. I denna återkoppling till vattnet är Selångersån och Selångersfjärden viktiga element. Ån och fjärden kommer att spela

viktiga roller i framtiden då önskan om en närhet till vatten och till naturen antas följa den beskrivna trenden. (Stadsvision Sundsvall, 2007)

Miljöerna kring Selångersån kommer enligt mig att bli privilegierade, då dessa områden kommer att finnas nära naturen och nära staden. Det borde därför skapas ett program som tar tillvara på platsens möjligheter. Det är viktigt att man ser på hela ån och fjärden som ett landskapselement. Då kan en bild av ett parkstråk skapas, något som skulle ha stor betydelse för Selångersåns status i staden. Diskuterar man hela ån, från landet och genom staden, får man också tillfälle att diskutera strategier för Sundsvalls stadsutveckling. Selångersån kommer fortsätta att vara ett grönområde kring vilket bebyggelsen utvecklas och kvaliteterna i bostadsområdena kring naturområdet kan då förändras. Idag är till exempel det miljonprogramsområde som ligger vid Selångersfjärden ett boende med låg

SUNDSVALLS GRÖNSTRUKTUR OCH STADSBYGGNADSSTRATEGI

status i utkanten av staden, imorgon ligger det i brynet till en värdefull park.

Kommunens mål med Selångers Dalgång

I Sundsvalls historia spelar Selångersån en betydande roll. Det var de speciella naturförhållandena kring Selångersåns utflöde i kombination med det gynnsamma geografiska läget, vid kusten mitt i norden, som gav upphov till de första bosättningarna i området kring nuvarande Selångersfjärden, som då var en havsvik. Den fortsatta bosättningen ägde också rum kring denna dalgång och staden Sundsvall uppstod utmed ån allt efter det att landet höjdes och havet drog sig tillbaka. Kring dalgången finner man därför många kulturminnesmärken som vittnar om Sundsvalls historiska utveckling. (Sundsvalls kommun, 1993)

Sundsvall är omgivet av tätortsnära rekreationsmark och närhet till naturen är en av

kvaliteterna i Sundsvalls tätortsområde. För att uppmärksamma denna kvalitet har det i grönplanen gjorts en kartläggning och värdering av all naturmark kring stadsbebyggelsen utifrån dess betydelse för rekreation (se karta över Sundsvalls grönstruktur på föregående sida). Selångersån och delar av Selångersfjärden, beskrivs som särskilt viktiga delar - kärnområden, målpunkter, utgångspunkter, bostadsnära rekreationsmark. Större delen av Selångersfjärden beskrivs i stället som större tätortsnära områden för rekreation och friluftsliv. Ett ställningstagande som gjorts i översiktsplanen är att kommunen ska arbeta för att bevara och skapa rekreationsmöjligheter och god friluftsmiljö i tätortsnära områden samt att säkra friluftsområdenas funktion och karaktär som attraktiv rekreationsmark. (Sundsvalls kommun, 2005)

Selångersfjärden och Selångersån beskrivs i Sundsvalls grönplan som objekt av riksintresse för naturvård. Naturvärdena i

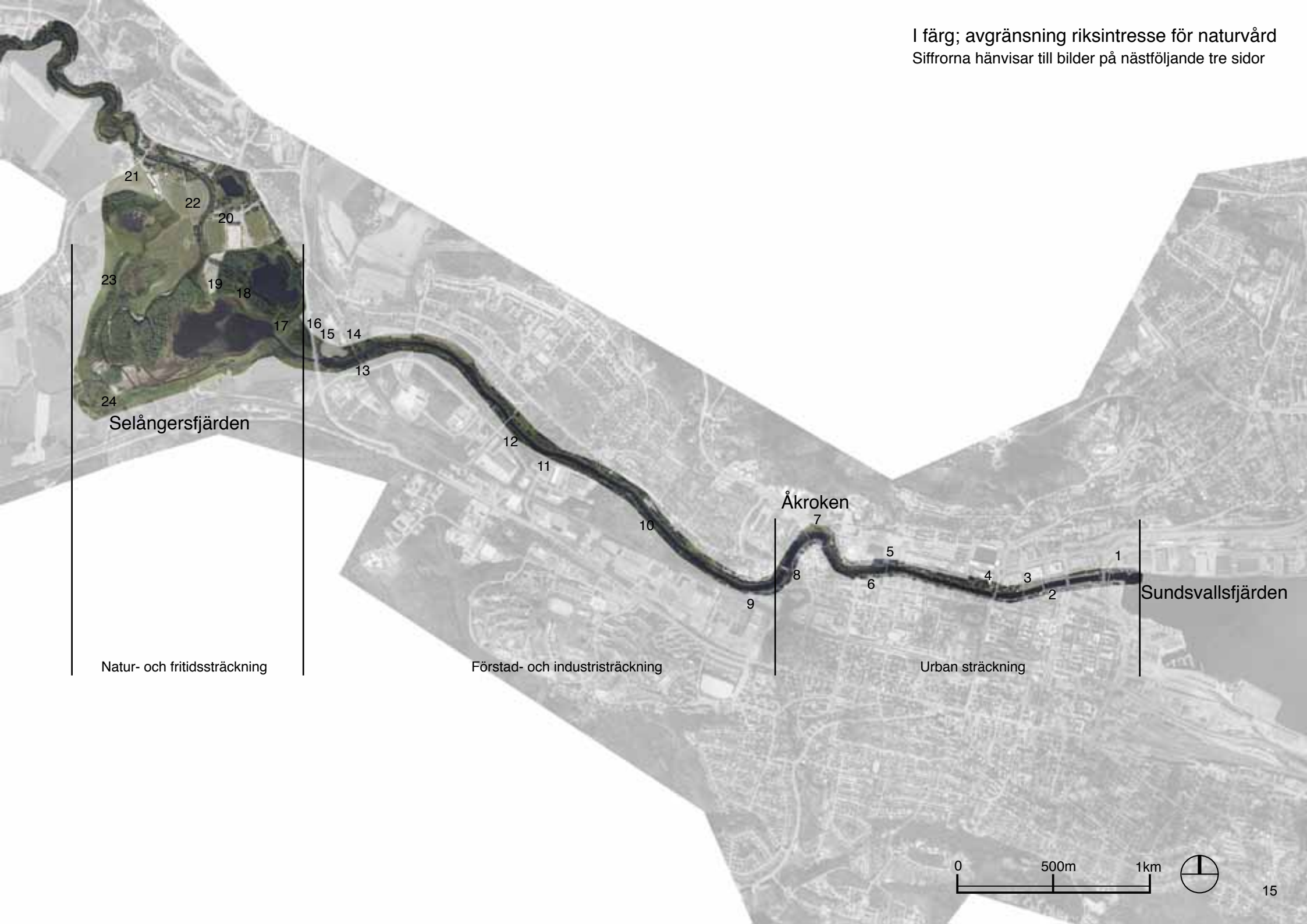
Selångersån beskrivs som ett viktigt re-produktionsområde för havsöring och ett naturstråk som sammanlänkar kustlandet och inlandet och som löper genom Sundsvalls centrala delar. Selångersfjärden beskrivs som ett mycket fågelrikt område med flertal häcknings- och rastlokaler. Selångersfjärdens delta beskrivs som ett levande inlandsdelta med geologiska och botaniska värden. (Sundsvalls kommun, 2003)

Kommunen har tagit fram en särskild plan för området: Bevarande- och utvecklingsplan för Selångersåns dalgång 1994. Området har också ingått i en statlig utredning om framtida nationalstadsparker. I tätorternas omgivning skall områden reserveras för kommuninvånarnas behov av rekreation och naturupplevelser. Sundsvallsområdet har mycket goda förutsättningar att erbjuda sina invånare denna livskvalitet. (Sundsvalls kommun, 2003)

I översiktsplanen beskrivs Sundsvalls ut-

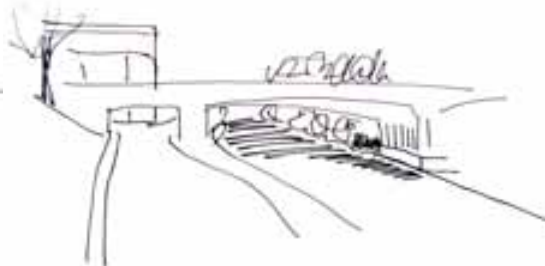
byggnadsstrategi, se karta på föregående sida. Sundsvall tätort ska utvecklas längs de stråk där bebyggelse och infrastruktur redan finns idag. De gröna områdena ska förädlas och utvecklas mellan bebyggelsestråken. (Sundsvalls kommun, 2005) Selångersåstråket ligger i ett sådant bebyggelsestråk.

Jag tror att det är viktigt att utveckla grönstrukturen och ta tillvara på hela årummet innan man bygger stad, för en långsiktigt hållbar stadsplanering. Selångersån och Selångersfjärden kan utgöra stommen i en framtida bebyggelse där vattnet och naturen kring ån blir värdefulla miljöer i människors vardag.

1. Selångersåns utlopp i Sundsvallsfjärden.

2. I Sundsvalls centrum kantas Selångersån av hårdgjorda kajer.

3. I staden promenerar många längs ån. Passager under broar är ofta i dåligt skick.

4. Längs ån finns det stora gröna ytor och pilträd som böjer sig över vattnet. Höghusen på andra sidan speglar sig i det lugna vattnet.

5. Vid sporthallen byggs ett nytt äventyrsbad. I stället för att gå rakt fram längs ån får man ta vägen över gångbron och längs bilvägen.

6. Vid badhuset och åkroken blir karaktären längs ån lite vildare längs ån och kajerna är av trä.

7. Universitetet är det sista stadslivet vid ån. Bilden är tagen från en gångbro över ån vid Å-kroken.

8. Åkanten byter till en mer naturlig karaktär

Urban sträckning, från Sundsvallsfjärden till Åkroken

Att ta sig från Sundsvallsfjärden och hamnen till Selångersån är en strapats. Först måste jag ta mig över E4. Väl över tar jag mig via en av de många broar som finns i centrum över till den norra sidan av ån. Här finns ett välanvänt gång- och cykelstråk. Stråket leder förbi den del som nu rustas upp. Kajerna i de mest centrala delarna av staden byggs om på den norra sidan och

en café ska byggas. Jag fortsätter längs ån och grönskan omfamnar mig. Ett antal pilar hänger ned över ån och skapar fina rum av en stor gräsmatta som avslutas med en träkaj intill ån. Denna landskapsarkitektur sträcker sig flera hundra meter längs ån och är en oas i staden. Kring sporthallen blir karaktären vid åkanten vildare. Vid Åkroken ligger universitetet, här eroderar ån kraftigt och jag byter till den södra sidan av ån för att komma närmare vattnet. Det är första november men träden har ändå

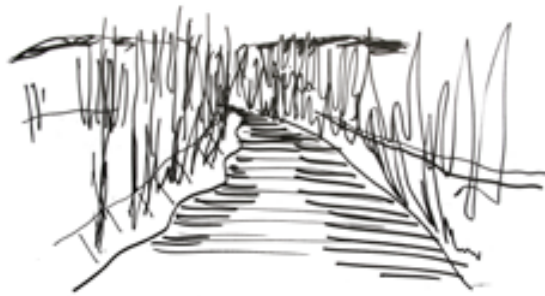
behållit några löv. Vid Videsbron lämnar jag den Selångersåns urbana sträckning med anlagda kajer, klippta gräsmattor och flera gångbroar över ån. Universitetet är den sista täta stadsstrukturen innan förstaden tar vid i västra delarna av Sundsvall.

9. Ån får genast en vildare karaktär, bilar och gående samsas på en bred asfalterad väg.

10. Ån är en oas, utanför staden Huckelberryfinn-karaktär.

11. Bergen är ständigt närvarande i fonden.

12. På andra sidan ån ser man Högoms gravkullar.

13. Selångersån eroderar kraftigt och skapar höga kanter.

14. En kvinna solar och stretchar under tågbron.

15. Under timmervägens bro.

16. Selångerdalen breder ut sig. Åns diken blir flackare och flackare.

Förstads- och industri-sträckning, från Åkroken till Selångersfjärden

Efter åkroken byter årummet karaktär. Ån breder ut sig, slingrar fritt och växtligheten flyter ner mot vattnet och förenar sig med ån. Gångvägarna är till en början breda asfalterade vägar som smalnar av mer och mer ju längre bort man kommer från stadens centrum, Asfalten blir till grusväg som sedan blir en stig. På flera platser har stigen delvis

rasat ner i ån. Här vill jag inte kliva snett. Då åns kanter i några kurvor stupar brant ner känner jag av åns meandrande kraft. När jag passerar Högoms gravkullar kan jag skymta dem bakom slyn. På vissa ställen har det röjts och man ser över till andra sidan riktigt bra. Många är ute och promenerar med sin hund, det märks att stråket används även mitt på dagen på en vardag i november. Några springer och några cyklar. Det är familjer, ensamma personer, en har resväska. En kvinna står och solar sig och

stretchar på träbron under tågrälsen. Ju närmare Selångersfjärden jag kommer desto färre människor ser jag. Ån tar större plats och dalens åkerlandskap börjar visa sig.

17. Ån möter Selångersfjärden.

18. Smala stigar i sumpskogen.

19. Från sumpskogen kommer jag ut till en öppen plats, Selångers gamla campingområde.

20. Idrottsplatsens fotbollsplaner breder ut sig på dalens flacka ytor.

21. Åkrarna ligger som en scen med bergen som kulisser.

22. En bilväg mellan två åkrar.

23. Utsikt över fjärden. I fonden anas kyrktornet i Sundsvalls centrum mellan Norra- och Södra berget.

24. Marken är fuktig. Överallt i sumpskogen rinner små bäckar.

Natur- och fritidssträckning, Selångersfjärden runt

Dalen vidgas, jag har kommit fram till Selångersfjärden, Selångersåns källa. På Selångersfjärden ligger många fåglar och guppar. De skogsbeklädda bergen omfamnar dalen. Jag tar mig igenom ett snår för att få en bild av fjärden. Från stigarna kan man skymta vattnet men den täta sumpskogen gör att sikten är begränsad. Från sumpskogen kommer jag ut på ett öppet fält, här har

jag utsikt över fjärden och kan förstå platsen lite bättre. En idrottsplats med flera fotbollsplaner ligger nära den öppna platsen. Jag tar vägen förbi dem och går sedan längs en större väg för att ta mig runt fjärden. Jordbruket börjar här, vi är nu på landet, men det är nära till staden. Här ligger åkrarna som en scen och de skogsklädda bergen som kulisser.

Jag kan från höjden nedanför kyrkan i Selånger se kyrktornet i Sundsvalls

centrum. Marken runtom Selångersfjärden är mycket fuktig, överallt rinner små bäckar.

Landhöjning

Inlandsisen försvann från området ca 7600 fKr. Landhöjningen har i alla tider påverkat landskapet och bosättningarnas lägen. Befolkning av området har skett sedan stenåldern. Omkring år 3000 fKr låg strandlinjen ca 60 m högre än idag. Fram till Vikingatiden (omkring år 1000 eKr) utgjorde Selånger en gradvis krympande, öppen havsvik. Då låg strandlinjen ca 8 m högre än idag. Högsta kustlinjen ligger inom Sundsvalls kommuns södra del på 270 m ö.h. och på 275 m ö.h. i den norra delen. (Sundsvalls kommun, 2001)

Landet har höjts ca 60 meter på 3000 år och fortsätter att höjas. Idag höjs landet med ca 1 cm per år. På 200 år har Selångersfjärden förvandlats från att ha varit en stor sjö och en mindre sjö till att idag vara 4 avsnörpta sjöar samt fjärden och sitt delta.

Figurerna på nästa sida visar havsnivån (mörkgrått) samt jordbrukets (ljusgrått) och stadens (svart) utveckling vid olika tidpunkter. Dagens havsnivå och Selångersån finns med som referens i mörkgrått på alla figurer.

Stenåldern 7000 - 1800 f Kr.

Medelpad var ett fjärdlandskap och strandlinjen var år 3000 f Kr ca 60 m högre än idag, Fig 1. Fynd från bosättningar har gjorts i form av yxor.

Bronsåldern 1800 - 500 f Kr.

Fig 2. föreställer Sundsvallssbygden omkring år 1000 f kr då strandlinjen var ca 30 m högre än idag.

Folkvandringstiden 400 - 600 e Kr.

Gravhögarna i Högom låg då strategiskt vid Selångersfjärden där inlandslederna möter kusten. Fig 3 föreställer Sundsvallsbygden omkring år 500 då strandlinjen var ca 13 m högre än idag.

Vikingatiden 800 - 1050 e Kr.

Olav Haraldsson landsteg enligt traditionen med sina män i Selånger. Omkring år 1000 var strandlinjen ca 8 m högre än idag, fig 4.

Medeltiden 1050 - 1520 e Kr.

Sundsvalls strandlinje var omkring år 1400 ca 5 m högre än idag, fig 5.

Sundsvall grundas år 1621 vid sitt nuvarande läge då havsviken i Selånger på grund av landhöjningen blivit svåråtkomlig. Strandlinjen är ca 3 m högre än idag, fig 6.

1700-talet

Strandlinjen är omkring 1790 ca 2 m högre än idag, fig 7.

Sågverksepoken 1850 - 1940

Omkring år 1880 är strandlinjen ca 1 m högre än idag.

Nutid

Fig 9 visar strandlinjen år 2000.

(Sundsvalls kommun, 2001)

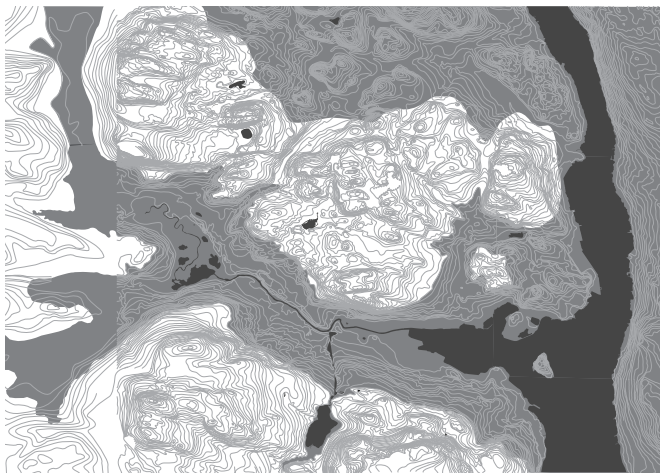

Fig 1. År 3000.f Kr + 60 m

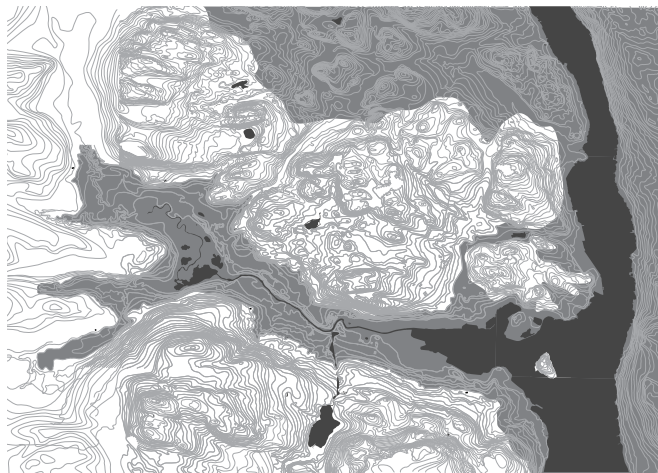

Fig 2. År 1000.f Kr + 30 m

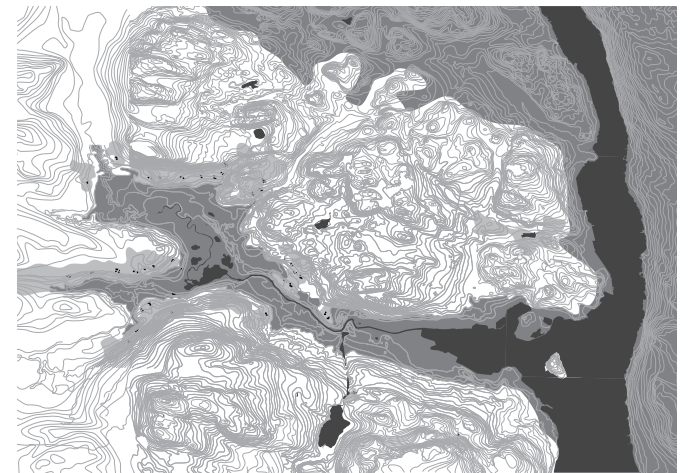

Fig 3. År 500 f Kr + 15 m

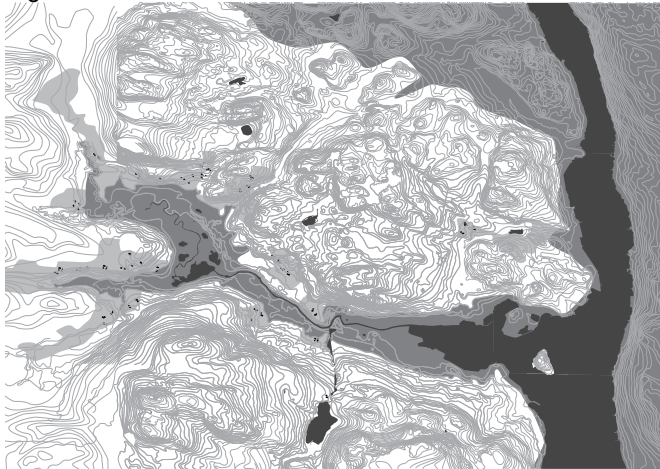

Fig 4. År 1000 + 8 m

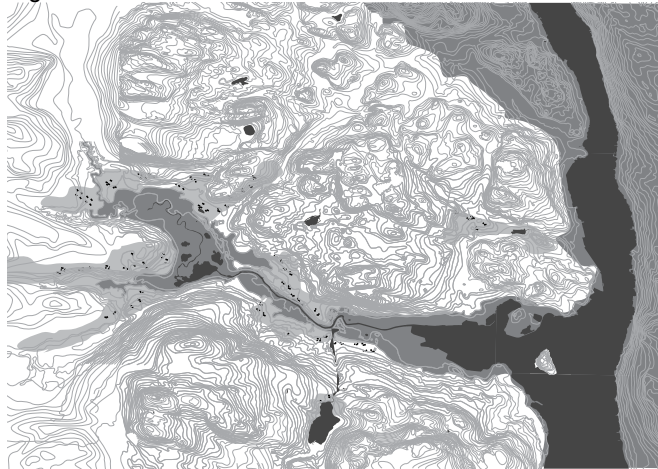

Fig 5. År 1400 + 5 m

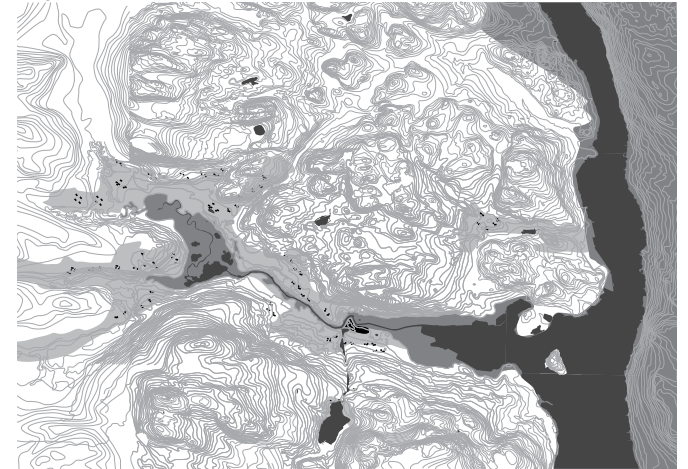

Fig 6. År 1621 + 3 m

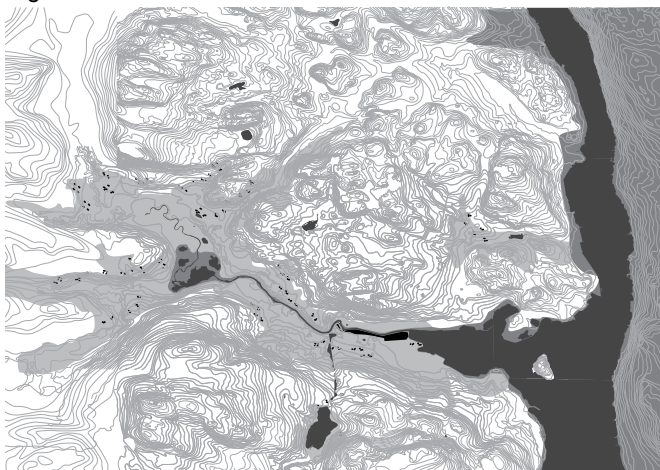

Fig 7. År 1790 + 2 m

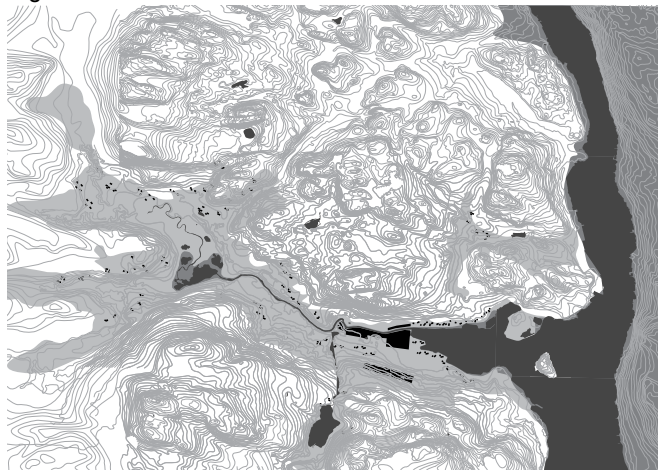

Fig 8. År 1880 + 1 m

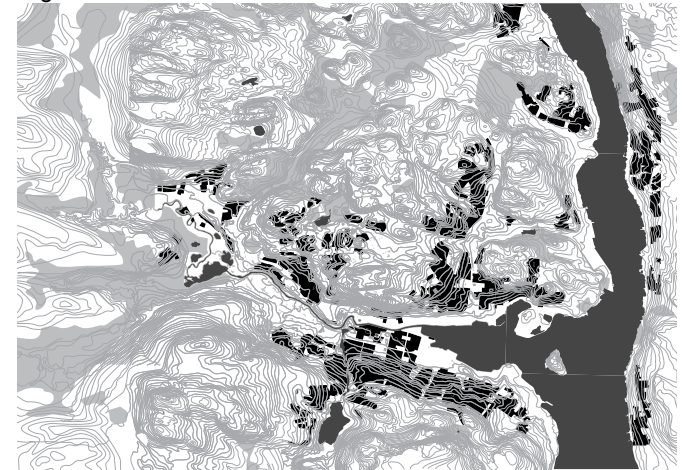
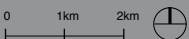

Fig 9. Dagens havsnivå

TOPOGRAFI

GEOLOGI

Ä- älv sand
B- berg
M- morän
L- lera
I- isälv sediment

SELÅNGERFJÄRDEN, PÅ GRÄNSEN MELLAN STAD OCH LAND

Topografi

De landskapselement som präglar upplevelsen av Sundsvall är Sundsvallsfjärden som tränger in i Sundsvalls centrum, mellan Norra stadsberget (140 m ö.h.) och Södra stadsberget (240 m ö.h.) med dess skogsbevuxna siluetter. Selångersåns dalgång och åns slingrande förlopp är också ett sammanhängande motiv och utgör ett framträdande stråk i staden. Det mest framträdande draget i Medelpads topografi är just de dalstråk som löper mer eller mindre parallellt i nordväst-sydöstlig riktning. Då är det främst Ljungan och Indalsälven man tänker på men Selångersån löper i samma riktning. Vid Sundsvallsfjärden och Selångersfjärden är dalgången bredare och öppnare, medan dalgången däremellan är trängre och den kraftigt meandrande Selångersån skapar branta brinkar. Vid Selångersfjärden märks detta flacka parti tydligt och man känner att man befinner sig i en grop omfamnad av berg. Topografen gör att all ytvattenavrinning

sker mot Selångersån och Selångersfjärden. (Svenska Turistföreningen, 1984)

Geologi

På höjderna finns berg och morän. I dalen lera. Där leran finns har det tidigare varit havsbotten. Inlandsisen har skapat den grusås, Sundsvallsåsen, som på vissa ställen är grundvattentäkt. Selångersån drar med sig sand och lera till Selångersfjärden och ett delta skapas vid fjärdens inlopp. (Sveriges geologiska undersökning, 2010)

Mellan stad och land

På grund av att Selångerdalen har varit en gammal havsvik har finare jordarter samlat här och jordbruket har lokaliserats hit. Jordbruket har således utvecklats i dalarna och staden har utvecklats längs Selångersån. Stad och land möts vid Selångersfjärden.

Sammanfattning del 1

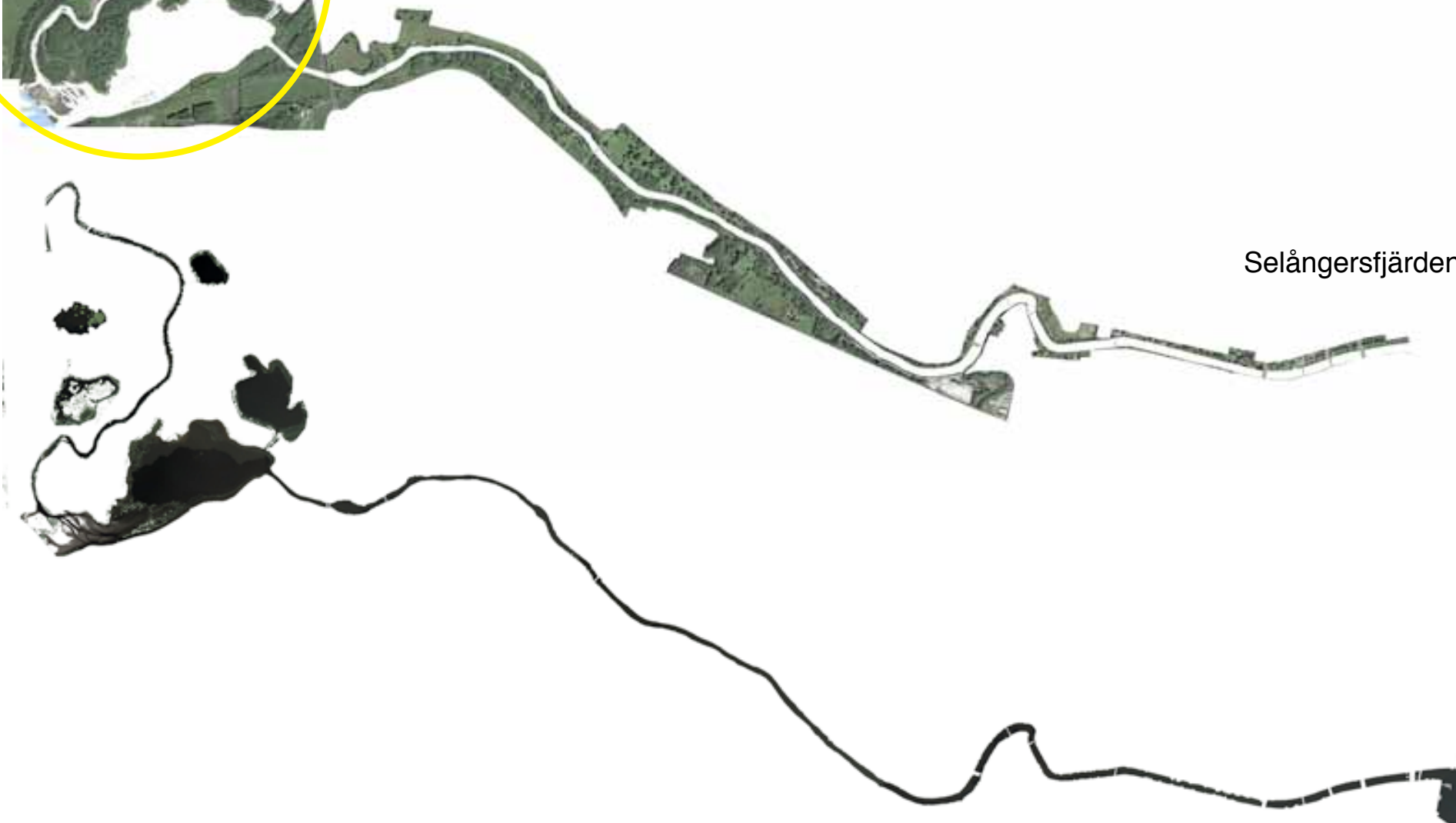
I Sundsvalls översiktsplan från 2005 står det om tätortsnära rekreationsmark att större tillgängliga och relativt oexploaterade friluftsområden som också ligger nära tätorterna är en stor kvalitet för städernas invånare. Närhet till naturen är också en av kvaliteterna i Sundsvalls tätortsområde. Selångersån nämns som särskilt viktigt ur rekreationssynpunkt men endast delar av Selångersfjärden nämns som detsamma. Jag tycker att hela stråket, inklusive Selångersfjärden borde anses som ett särskilt viktigt rekreationsområde.

Min vandring längs Selångersån innehåller både positiva och negativa erfarenheter. Promenerar du ensam, som jag gjorde, har du för det mesta inga problem att ta dig fram. Cyklar du eller har du sällskap och vill diskutera medan du promenerar blir det svårare då det ofta är så smalt att ni måste gå på led. Man skulle kunna skapa olika typer

av vägar, bredare gångvägar och smalare stigar. Det är för få passager över ån, fler möjligheter att ta sig över ån skulle kunna locka fler människor att utnyttja den. Skapar man ett antal målpunkter längs stråket kan fler människor lockas att utforska ån.

Selångersfjärden har en intressant position mellan stad och land. Här finns kulturminnesmärken som vittnar om Sundsvalls historia, något som kan vara intressant att belysa i ett landskapsprojekt. Dessutom har platsen påverkats mycket av de processer som sker i landskapet och landhöjningen har förändrat platsen länge och fortsätter att göra det.

Jag ser en stor potential i att knyta ihop hela stråket och att göra det till ett starkt begrepp, en stadspark att vara stolt över.

Selångersfjärden

Selångersfjärden

Området kring Selångersfjärden (inringad på föregående sida) är idag en undangömd oas men det finns förutsättningar för att göra platsen mer tillgänglig för stadens invånare. Detta tror jag skulle kunna bidra till att stärka identiteten för Sundsvall som en stad nära naturen. Dessutom kan kontakten med inlandet förbättras och det aktivitetsfokus som idag till största del ligger längs kusten kan till viss del förflyttas.

Att gestalta en plats i Selångersfjärden är att knyta ihop stad och land och visa på de kvaliteter som finns längs detta stråk. Platsen är tänkt att vara en del i grönstrukturen och Selångersåstråket och samtidigt en målpunkt i sig. En målpunkt kan vara en början till att aktivera stråket och att attrahera människor att röra sig längs med Selångersån. Det kan även skapa en debatt kring årummets framtid och ett ökat intresse för hela årummet. Nu är frågan,

vilken plats vid Selångersfjärden som jag ska gestalta och hur den ska se ut? Med hjälp av kartmaterial har jag analyserat området för att komma fram till val av plats.

Jag har besökt tre parker strax utanför Paris som kommer att finnas med som referenser till projektet. I Paris arbetar man mycket just nu med att utveckla stora parker i stadens utkant och särskilt i områden med lägre status. Parkerna jag har besökt ligger i tre olika förorter till Paris, Nanterre, Vitry-sur-Seine och Roissy en Brie.

Selångersfjärden

Siffrorna hänvisar till inventeringsbilder på nästföljande fyra sidor

Bild 5

Bild 4

Bild 3

Bild 2

Bild 1

Bild 8

Bild 7

Bild 6

Bild 1. Selångersån möter Selångesfjärden. Selångers kyrka syns på andra sidan fjärden.

Bild 2. Selångers gamla campingområde är fortfarande en samlingsplats, och numera fotbollsplan.

Bild 3. Selångers idrottsplats tar upp en stor yta runt fjärden med flera stora fotbolls- och bandyplaner.

Bild 4. Bergsåkerstjärnen ligger nära höghusområdet i Bergsåker som syns i bakgrunden.

Bild 5. Jordbruket breder ut sig runt fjärden. Till höger i bilden syns Prästtjärnen.

Bild 6. Selångersdalen breder ut sig kring Selångersfjärden. Sundsvalls centrum ligger mellan Norra- och Södraberget i fonden.

Bild 7. Fjärden syns i bakgrunden. Marken runtomkring är mycket fuktig.

Bild 8. Svanar och svarthakedopping ligger på fjärden. Bakom trädet till höger ligger Selångers gamla camping.

Selångersfjärdens ekologi och geologi

Selångersån rinner genom centrala Sundsvall och ut i Bottenhavet. Norr om Selångersfjärden byter ån namn till Sättnaån, som förenar sig med Sulån i närheten av Gåltjärn. Vid högvatten går det att paddla från Gåltjärn till Sundsvall, en sträcka på 25 km med en total fallhöjd på 53 m. (Sundsvalls kommun, 2007)

Vid åns utlopp i Selångersfjärden finns länets största levande delta. Deltat förändras ständigt och Selångersfjärden är en gammal havsvik som krymper i och med landhöjningen. På deltat växer ett stort bestånd av mandelpil, en art som blivit sällsynt sedan de stora älvarna reglerades. Fjärden med deltat och den grunda igenväxande Prästjärnen, norr om fjärden, är fina fågellokaler. (Sundsvalls kommun, 2007)

Mellan Sundsvalls centrum och Selångers-

fjärden finns promenadstråk längs ån och även runt fjärden. Dessa kommer ytterligare att förbättras 2009-2010 med en 14 km lång slinga från centrum till Selångersfjärden. (Sundsvalls kommun, 2007)

Väster om Selångersfjärden utbreder sig ett kulturlandskap präglad av jordbruk. Området hör till de fornminnestätaste i landskapet. Väster om Selångersfjärden finns flera stora gravhögar och ruinerna av Selångers gamla kyrka, uppförd på 1200-talet finns kvar. Huvudexemplaret av Hälsingelagen förvarades i kyrkan. Selånger hade då ett viktigt strategiskt läge och vid den tiden kunde båtar segla ända upp till S:t Olofshamn i Selånger. (Sundsvalls kommun, 2007)

Vid Sättnaåns utlopp i Selångersfjärden sker aktiv deltabildning. Detta är ett geologiskt förlopp som sker i mycket snabb takt. Vid höga vattenflöden i Sättnaån blir det ofta ras som gör att sand och silt följer

med till Selångersfjärden där deltat byggs på. Dessa faktorer och landhöjningen gör att fjärden blir allt grundare och ytan minskar snabbt. På 160 år har Selångersfjärden minskat med 70 %. Om 50 år kommer små slättsjöar liknande Prästjärn, Prästviken och Norrfjärden att finnas kvar utan förbindelse med ån. Sedimentet från Sättnaån förs då vidare till Selångersån och Sundsvallsfjärden där ett nytt delta växer fram. (Sundsvalls kommun, 2007)

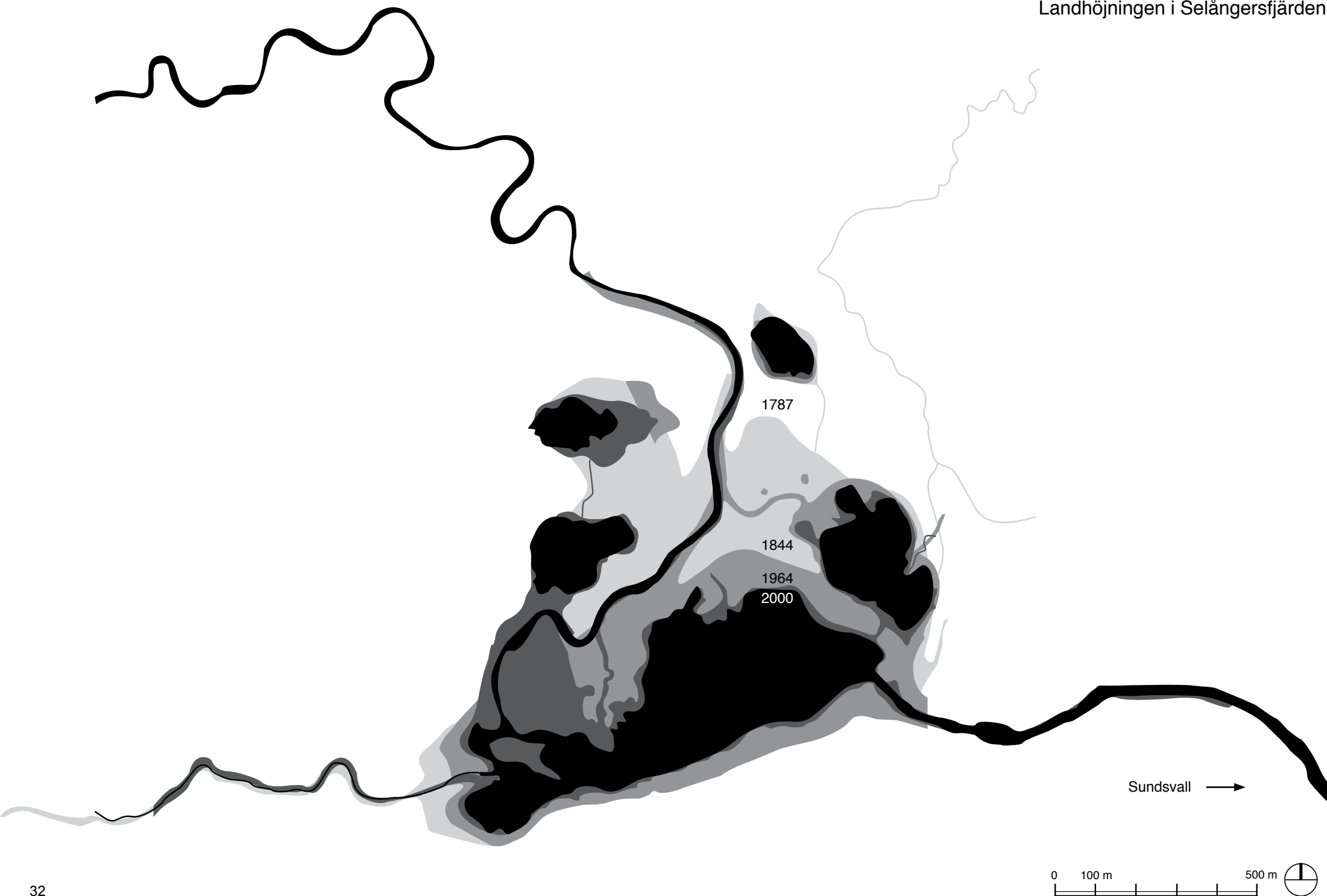
Selångersfjärdens vatten omges av ett odlingslandskap som på bergshöjderna övergår i barrskog. Den lummiga lövskogsbården längs ån har ett rikt fågelliv och frodig vegetation. På deltat växer gråalskog med arter som nordisk stormhatt, strutbräken, skuggviol, vitsippa, liljekonvalj, ormbär, gullpudra, desmeknopp, kabbleka, trolldruva, flädervänderot, springkorn samt de sällsynta växterna älvtolta och mandelpil. Den fridlysta gula svärdsiljan växer också här. Selångersfjärden har en vatten-

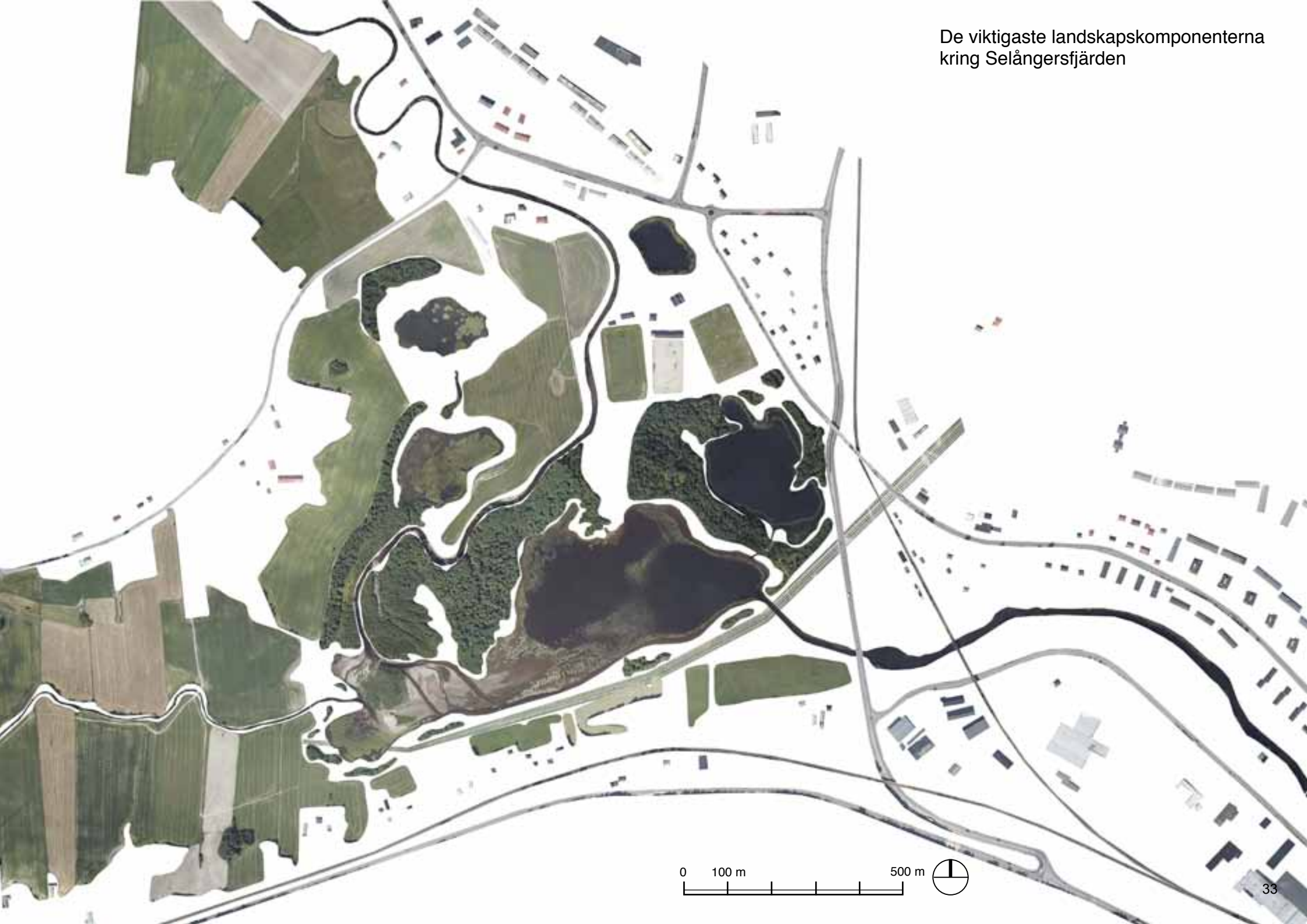
vegetation med arter som bredkaveldun, vitstjälksmöja och hårsärv. Kommunen beskriver en hotbild för Selångersfjärden som är igenväxning av kringland och av sjön själv. (Sundsvalls kommun, 2007)

Lax och öring vandrar upp i Selångersån. Harr, sik, mört, abborre, flod- och bäcknejonöga och gädda finns också i ån. Fisket ingår i Selångersåns fiskevårdsområde och arrenderas av Sundsvalls sportfiskeklubb. I ån finns också bäver, grävling och rävar har sina gryt i strandbrinkarna. (Sundsvalls kommun, 2007)

Selångersfjärden hyser även ornitologiska värden. På våren och försommaren är platsen intressant för fågelskådning. Då är de bästa vadtillhållena stränderna kring Prästjärnen och nedanför Selångers kyrka. Under början av maj rastar flera olika vadararter och simänder. Sen är det häckfågelfaunan som till exempel svarthakedopping, sångsvan och rörhöna som är av

intresse. Vid deltat häckar ibland mindre strandpipare. Bland häckande tättingar finns näktergal, rosenfink, härmsångare. Fiskgjuse och gråhäger fiskar regelbundet i sjön. Ett stort antal trutar och måsar brukar ligga på sjön, ibland finns bland dessa ovanligare arter som vittrut. På sensommaren och hösten rastar en hel del gäss som kanadagås, vitkindad gås och fjällgås i Selångersfjärden. (Sundsvalls kommun, 2007)

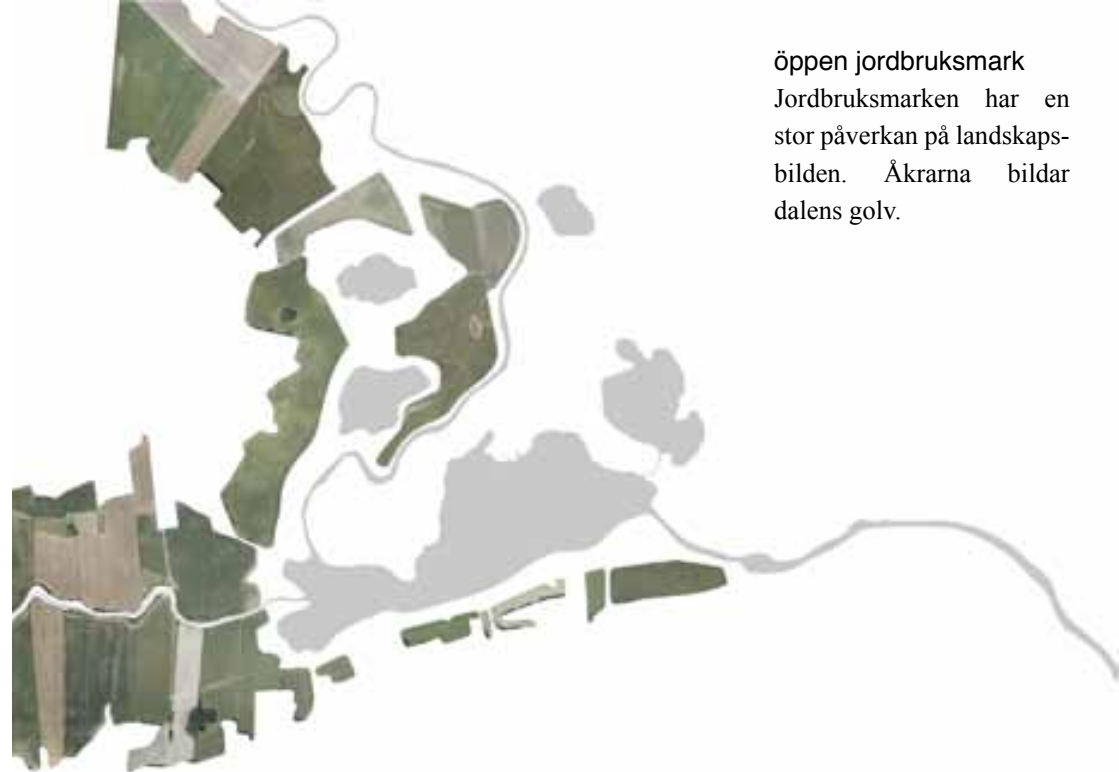

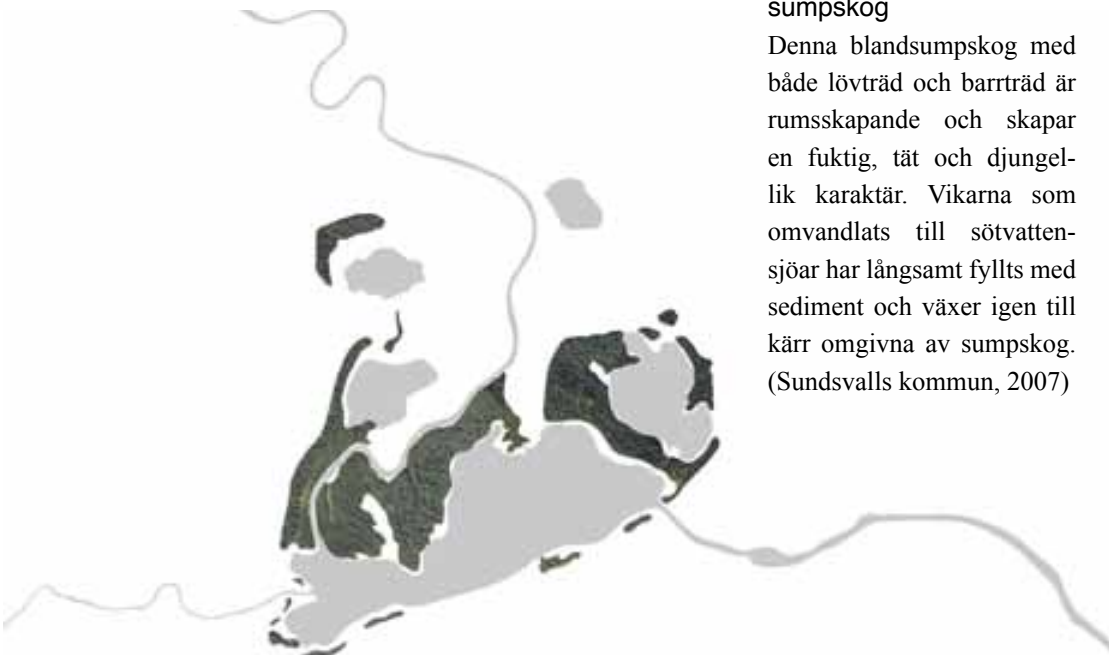
vatten

Vattnet består av Selångersån, fjärden och stora men grunda sjöar, slättsjöar, av det som en gång var en samlad fjärd. Slättsjöarna är ovanliga i regionen och är viktiga för fågellivet. (Sundsvalls kommun, 2007)

öppen jordbruksmark

Jordbruksmarken har en stor påverkan på landskapsbilden. Åkrarna bildar dalens golv.

sumpskog

Denna blandsumpskog med både lövträd och barrträd är rumsskapande och skapar en fuktig, tät och djungelik karaktär. Vikarna som omvandlats till sötvattensjöar har långsamt fyllts med sediment och växer igen till kärr omgivna av sumpskog. (Sundsvalls kommun, 2007)

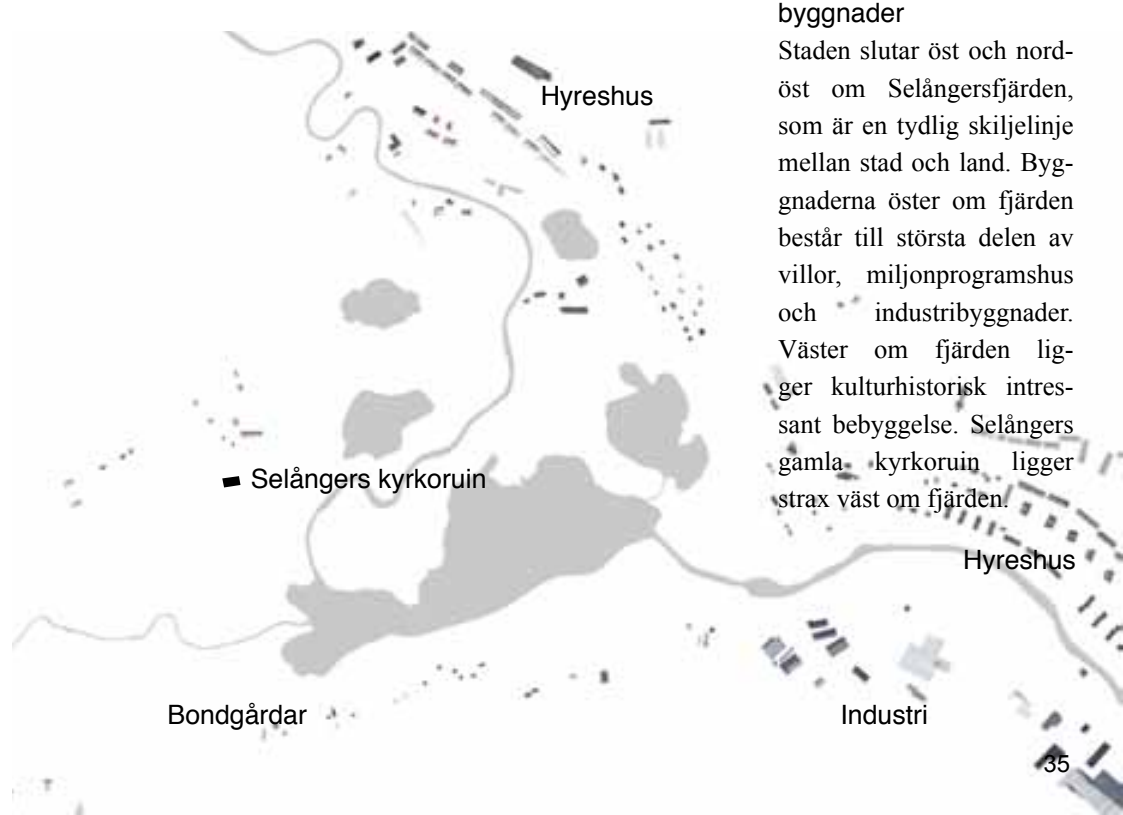
fotbollsplaner

Vittnar om en aktivitetsplats och målpunkt. Används av fotbolls- och bandyklubb och som marknadsplats och tivoli en gång per år.

väg+räls+kraftledning

Selångers dalgång bildar ett landskapsrum i öst-västlig sträckning som i öster övergår till Sundsvalls centrum och i väster blir landsbygd. Strax öster om Selångersfjärden bryts detta mönster av något genom de linjära elementen i landskapet, väg, räls och kraftledning. (Sundsvalls kommun, 1996)

byggnader

Staden slutar öst och nord-öst om Selångersfjärden, som är en tydlig skiljelinje mellan stad och land. Byggnaderna öster om fjärden består till största delen av villor, miljonprogramshus och industribyggnader. Väster om fjärden ligger kulturhistorisk intressant bebyggelse. Selångers gamla kyrkoruin ligger strax väst om fjärden.

Styrkor

- Höga naturvärden
- Fågellokal
- Natur nära staden
- Horisontellt. Inga svåra höjdskillnader.
- Historisk plats, många berättelser.
- Nära till vatten
- Nära till jordbruk
- Nära till sport
- Gångstigen som går runt fjärden.

Svagheter

- Naturvärdena, vattnet, växter, fåglar, deltat m.m. är svåra att komma nära.
- Inga sittplatser
- Brist på variation i rörelsestråken Det finns en slinga som går runt fjärden. Den slingan går väldigt långt ifrån fjärden på vissa håll och tar lång tid att gå.
- Privatisering av oanvända platser på grund av att kommunen inte vet vad de ska göra av dem.
- Få utblickar
- Brist på attraktionspunkter och mötesplatser.

Möjligheter

- En ny sorts stadspark för Sundsvallsborna.
- Plats för friluftsliv, kanot, promenad, fotboll, skidor, fågelskådning, fiske.
- Plats för umgänge, grilla, sola, picknick
- Skapa kopplingar mellan stad och land, jordbruk och människor, överbrygga barriärer.
- Att utforska och ta del av naturen, processer, deltat, olika arter.
- Att kunna njuta efter en lång promenad.
- Lära sig om Sundsvalls historia
- Översvämningar
- Landhöjning/havets höjning skapar nya möjligheter
- Ökad tillgänglighet, fler sätt att röra sig på
- Belysning
- Att kunna utnyttja platsen på fler sätt, alla årstider, alla tider på dygnet.
- Väst-öst-kopplingar. Ökad kontakt med inlandet, gammal historisk koppling, pilgrimsled.
- Ökat intresse för ån, inte bara fokus på centrum.

Hot

- Att man inte förstår naturvärden, till exempel togs ett stort parti mandelpil bort av okunskap.
- Översvämningar
- Att gångstigar förfaller, att man inte utvecklar platsen.
- Att människor inte hittar dit
- Att det inte finns intresse för att ta sig till fjärden
- Privatisering av platser
- Igenväxning, att man aldrig kommer åt vattnet
- Att ett ökat tryck från människor stör fåglar och hotar naturvärden.

Genom parken går en kraftledningsgata.

Lekplats.

Bassäng där vattnet från Seine renas.

Lä för vinden.

I parken finns det många sätt att komma nära vattnet.

Studiebesök 1: Parc du Chemin de l'Ile, Nanterre, Paris

Parc du Chemin de l'Ile i Nanterre strax väster om Paris är ritad av det franska landskapsarkitektkontoret Mutabilis. Parken blev färdigställd år 2006 och är en park med vatten som tema. Parken tar tillvara på närheten till vatten då Seines vatten renas i bassänger och förs vidare till kolonilotter i parken som bevaknas med det rena vattnet. I parken finns också generösa gräsytor, lekutrustningar, många bänkar och bra grusvägar att jogga eller promenera på.

Parken känns enkel och generös med många stora öppna ytor men det finns även intimare rum och skydd mot vinden.

Selångersfjärden kan bli en park med ett tydligt ekologiskt fokus. I framtiden kan Selångersåns vatten renas och bli möjligt att bada i.

Väg till kolonilotterna.

Trädgårdsbod till varje liten kolonilott.

Åkrarna är en del av parken.

Fuktig kanal.

Studiebesök 2: Parc des Lilas, Vitry-sur-Seine, Paris

Parc des Lilas som ligger i Vitry-sur-Seine söder om Paris är ett parkprojekt som påbörjades för två decennier sedan och ska pågå i flera år till. Parken består av en mosaik av ytor som successivt omvandlas till park. Undan för undan tas jordbruksmark över av kommunen som anlägger kolonilotter, gräsmattor för picknick, pedagogiska trädgårdar m.m allt medan det småskaliga jordbruket existerar sida vid sida. (www.cg94.fr)

När jag besökte platsen fick jag en känsla av att gränser suddats ut och att stad och land hade blandats. Parken förändras ständigt och man får en känsla av att man tar del av processen när man besöker parken

Selångersfjärden kan bli en park som just som i Parc des Lilas tar tillvara på närheten till landsbygden. Selångersfjärden är omgiven av åkrar men du kommer idag aldrig

nära dem. En första början kan vara att göra det möjligt att promenera runt åkrarna.

Spontanvegetation tar efter hand över platsen.

Många promenerar med sina hundar.

Bakom kullarna sticker en industribyggnad fram som skivor. En medveten och intressant vy.

Studiebesök 3: Morbras meeting point, Roissy en Brie, Paris

Mitt ute bland åkrarna ligger denna park, full av flexibla ytor. När jag var där höll en kille på att flyga skärmflygning, en annan åkte moped, många var ute och gick med hund, några sprang, ett par låg på en brygga.

Morbras meeting point ligger i Roissy en Brie öster om Paris är landskapsarkitekten Kathryn Gustafsons första stora projekt. I projektet utvecklar hon strategier som blir fundamentala i hennes fortsatta arbetsprocess. Skalan och metoden att arbeta med jordmassor är något hon kommer att arbeta med mycket. Parken är modellerad och tanken är att formen ska visa på platsens former och krafter. Programmet gick ut på att omvandla platsen till en rekreationspark, ett picknickområde, en amfiteater, en camping och terrasser. (Jane Amidon, 2005)

Parkens form anspelar på rörelse. Två kullar markerar rörelsens kraft. Sjön har fått formen av en ellips, som på vissa håll har nagats i kanten och blivit platsbildningar vid vattnet för att skapa tillgänglighet. Andra mindre element, amfiteater, camping bildar rekreativa element. Dessa är utgrävda eller tillagda, gropar eller höjder. Längs ån som rinner mot sjön finns vass genom vilket vattnet från jordbruken runtomkring ska renas för att det ska gå att bada i. Vid parkens invigning kändes platsen naken, utan vegetation, men tack vare en planteringsplan och tiden har den tomma känslan försvunnit. (Jane Amidon, 2005).

Från besöket på platsen tar jag med mig känslan av en helhet. Höjderna skapar rum och den stora skalan och de stora gesterna gör att man får en känsla av valfrihet och flexibilitet. En plats med liknande värden tror jag är möjlig att skapa vid Selångersfjärden.

Selångersfjärden, Sundsvalls nya stadspark

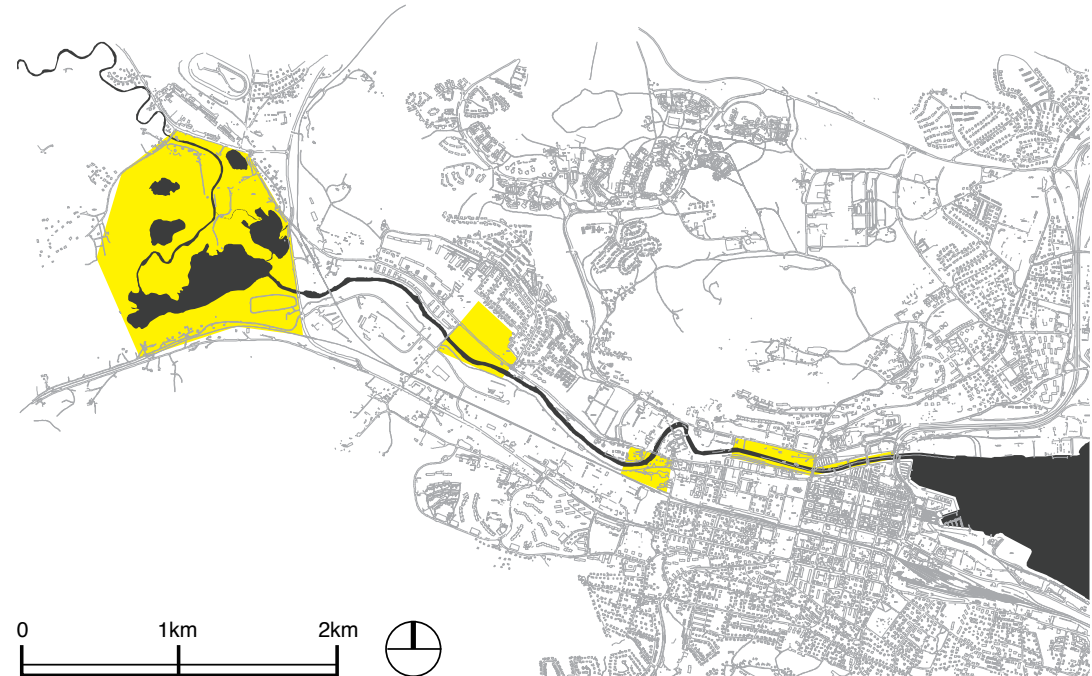
Varför?

- Återkoppling till Sundsvalls stadsutveckling.
- Översiktsplanens mål, utveckla staden i Selångersstråkets riktning.
- I början av Selångersån, ta tillvara på naturen innan man bygger stad.
- Stora möjligheter, många värden på platsen, nära staden.
- Möjlighet att skapa en målpunkt i stråkets ände och efterhand skapa ett pärlband av aktiviteter längs Selångersån, se bild till höger.
- Ett gemensamt projekt för Sundsvalls invånare. Deltapatken kan bli ett projekt i ständig utveckling.

- bevara de kulturella och ekologiska värden som finns på platsen.
- erbjuda en stor ekologisk park och mötesplats nära stadens centrum.

Hur?

- tydliggöra de aktiviteter som redan finns i parken.
- skapa nya passager över vattnet.
- utveckla gång- och cykelvägarna närmare vattnet och längs åkrarna.
- skapa nya mötesplatser.

Selångersfjärden ligger i början av Selångersån. Möjlighet att utveckla ett pärlband av aktiviteter utmed Selångersån.

Sammanfattning del 2

Selångersfjärden är en plats med många värden. De höga naturvärden som finns på platsen ökar hela tiden och detta vill jag ta tillvara och uppmärksamma. Det finns stora möjligheter att få lära sig mer om platsen och om naturens processer samtidigt som man kan njuta av naturen. Dessutom kan platsen bli en mötesplats, en plats för sommarkonserter, midsommarfirande, bondens marknad, skolutflykter, uteklassrum m.m. Selångersfjärden är idag en oslipad diamant som kan utvecklas men vars speciella karaktär borde bevaras. Bristen på rörelsemöjligheter och attraktionspunkter gör att få besöker platsen idag. Men tack vare att området bara ligger 4 km från Sundsvalls centrum och att det är så lätt att ta sig hit kan platsen bli en stor resurs för stadens invånare. Det finns stora möjligheter att komma nära vattnet här, för att lägga till med kanot, titta på fåglar, koppla av med utsikt över fjärden eller grilla.

Selångersfjärdens gång- och cykelnät idag. Platsen för mitt projekt markerad med gult.

Selånger Deltapark

Selångersfjärden blir en park med närhet till naturen och till staden. Nya vägar skapas runt om åkrarna, nära vattnet och spänger slingrar sig runt i skogen.

Jag har valt att fokusera på en plats, den gamla campingen. Här kan man börja utvecklingen av Selånger Deltapark med att skapa en plats som välkomnar till parken och leder ut i naturen, till sumpskogen, deltat, jordbruket och sportfälten.

Att jag valde just denna plats avgjordes främst av dessa punkter:

- Strategiskt läge centralt vid Selångersfjärden.
- Fin plats att komma till med kanot, men idag ingen ordnad plats för dessa. En av de få platser där du kan komma nära vattnet.
- Kommunen vet inte vad de ska göra med platsen idag.
- En plats med historia av aktivitet och redan ett begrepp som mötesplats.

-Möjlighet att väva samman sumpskogen väster och öster om platsen.

Selånger gamla camping

När man står på stranden vid Selånger gamla camping kan man konstatera att det inte är mycket kvar av den västra sidan av sjön. Den är helt uppgrundad av slam som kommit från tillflödet.

Selångers gamla campingområde ser man idag inga spår av. Tidigare har det på platsen funnits en badbrygga och ett vindskydd. Alla tecken har försvunnit. Platsen består av en öppen gräsmatta omgiven av sumpskog på den västra och östra sidan.

Norr om platsen rinner en bäck och längre bort breder fotbollsplaner ut sig. Söder om platsen ligger Selångersfjärden. Sumpskogen runt platsen är som en djungel, svårtillgänglig men spännande. Platsen har varit flitigt använd för olika aktiviteter. Som man

kan se på flygbilden från omkring år 1950 på nästa sida, var platsen livligt besökt. Nyligen anlades en fotbollsplan på platsen. Platsen har länge använts som samlingsplats och borde kunna fortsätta att vara en allmän plats. Som en del av Selångersåstråket men samtidigt en plats i sig.

Första frågan jag ställde mig var om det går att göra en badplats och om detta är önskvärt. Jag frågade Ylva Jakobsson på miljökontoret på Sundsvalls kommun om det går att bada i Selångersfjärden. Hon berättade att kommunen har diskuterat frågan en del och att de har kommit fram till att i och med att det är ett viktigt fågelskyddsområde skulle fåglarna störas om många badade. Angående vattenkvaliteten är problemet att det finns ett antal bräddpunkter som normalt sett inte släpper ut förorenat vatten, men risken finns om det sker ett driftavbrott. Det är främst höga bakteriehalter som kan göra att det inte går att bada. De höga halter av näringsämnen som finns i fjärden är inte så farliga för bad. Det sker en successiv igen-

växning med material från Sättnaån, fjärden blir grundare och grundare och det geologiska förloppet menade Ylva att man inte ska förändra, att till exempel muddra för att göra botten djupare skulle påverka naturen för mycket. (Jakobsson, 2009)

Jag förstår det som att genom landhöjningen och deltabildningen blir det högre och högre naturvärden på platsen och då är det viktigt att noga studera dessa värden innan man utför stora förändringar på platsen. Vattnets kvalitet kanske skulle kunna gå att förbättras genom att rena vattnet. En sådan vattenreningspark kunde vara tänkbar om inte fjärdens vatten vore så grunt och fullt av dy. Om vattennivån höjs i framtiden tror jag att en sådan reningsprocess kan vara ett spännande scenario för Selångersfjärden.

Flygbild över platsen innan björkar togs ner och en fotbollsplan anlades på platsen

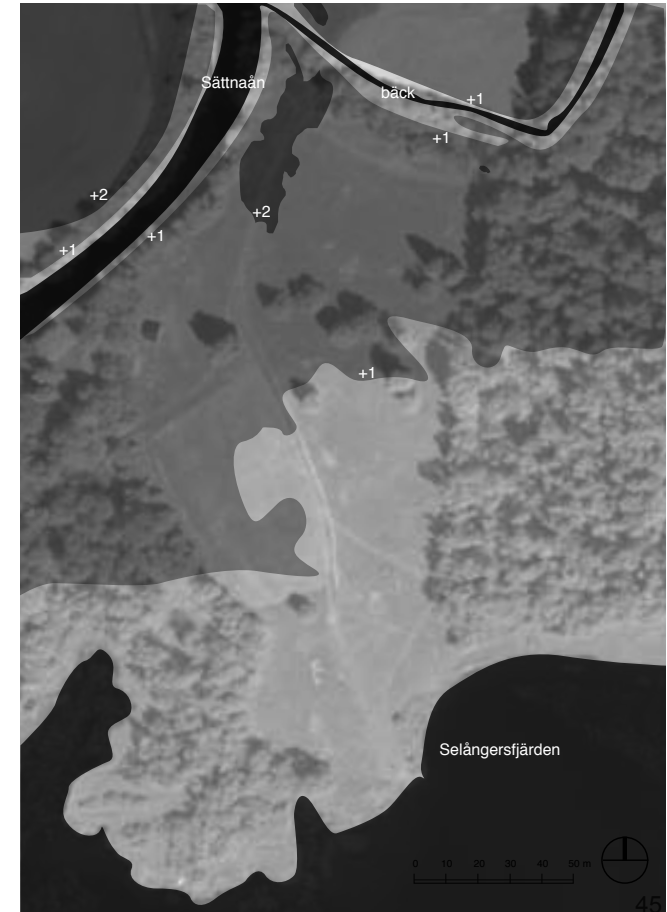
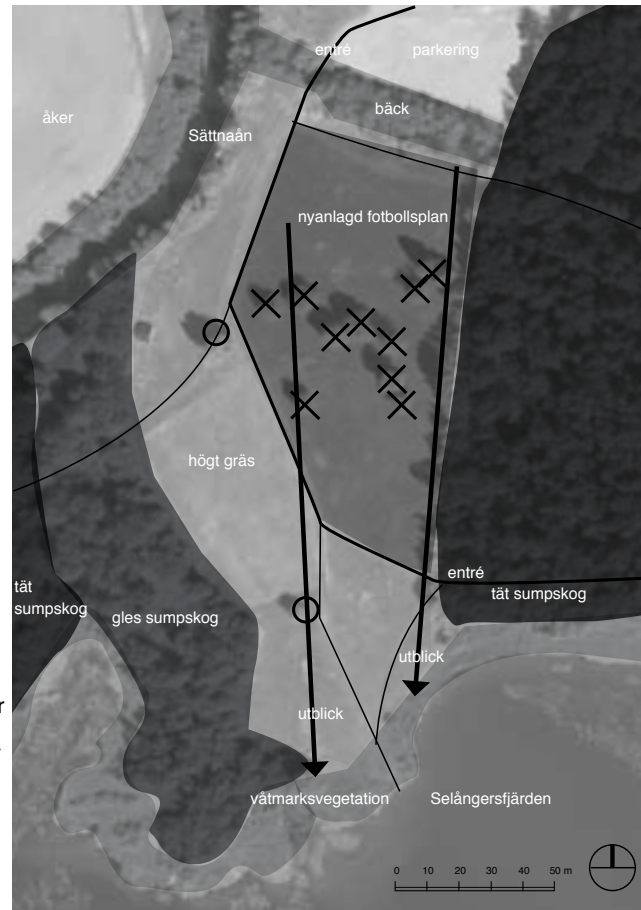
Inventering av platsen

Platsen omges av sumpskog. En nyanlagd fotbollsplan upptar en stor del av den öppna platsen. Runtomkring fotbollsplanen växer mer friväxande gräs. Avståndet mellan vattnet och platsen ökar på grund av landhöjningen och det är idag en slänt med ca 0,5 meters höjdskillnad. Sättnaån rinner nord väst om den öppna platsen men ån uppfattar man inte från platsen. Den lilla bäck som rinner norr om platsen blir det mindre och mindre vatten i. Det växer sly längs bäcken men det är på väg att rensas bort när jag besöker platsen.

Geologi och topografi

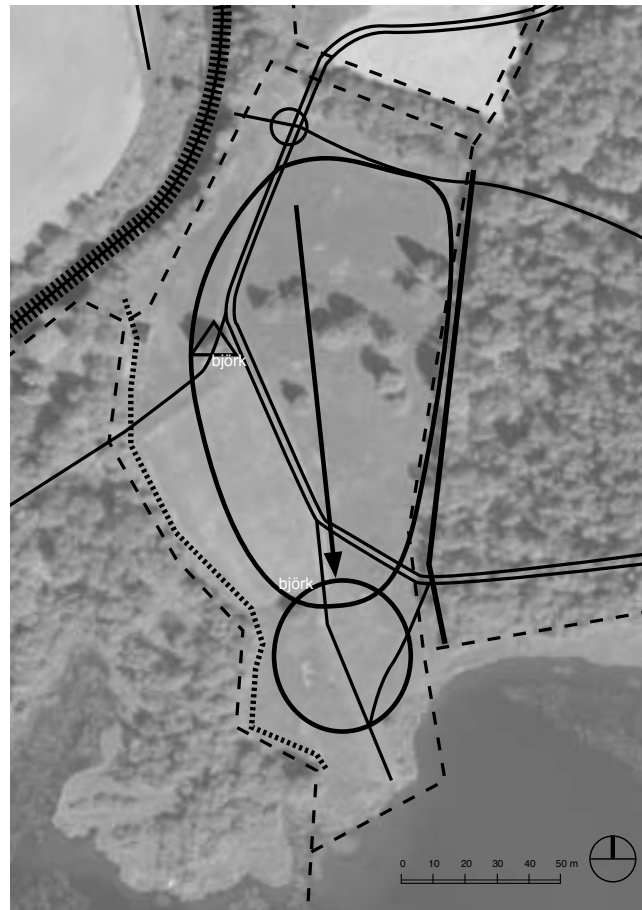
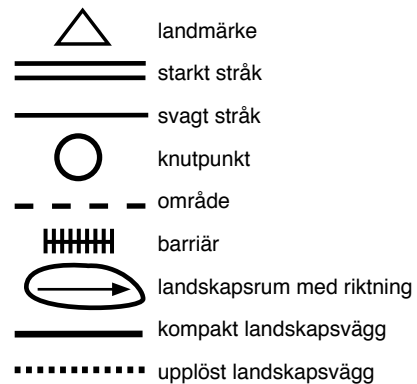
Platsens jordarter är sand och lera som Selångersån fört med sig. Platsen är, liksom hela marken kring fjärden, mycket platt. Det lutar en meter från bäcken till fjärden. Varje grånyans är en meters höjdskillnad.

- utblickar
- befintliga solitärer
- nyligen borttagna solitärer
- gångväg
- stig

Analys av platsen

Analys inspirerad av Arne Branzell, 1976 och Kevin Lynch 1960. Från analysen tar jag med mig vikten av det stora landskapsrum som finns. Rummet är en av de viktigaste kvalitéerna på platsen. Den nyanlagda fotbollsplanen känns klumpig. Stråken är viktiga att utveckla, de befintliga stråken delar platsen på mitten och känns stela. Man vill komma närmare vattnet och det borde gå att göra. I och med att platsen förändrats så av människan finns det en möjlighet att skapa en ny park. Platsen omges av sumpskog och därför bör man inte gräva i marken då sumpskogen riskerar att dräneras. Att förstärka platsens kvalitéer och skapa ett tydligt parkrum samt att jobba med några tydliga platser kan vara ett sätt för mig att ta mig an gestaltningen.

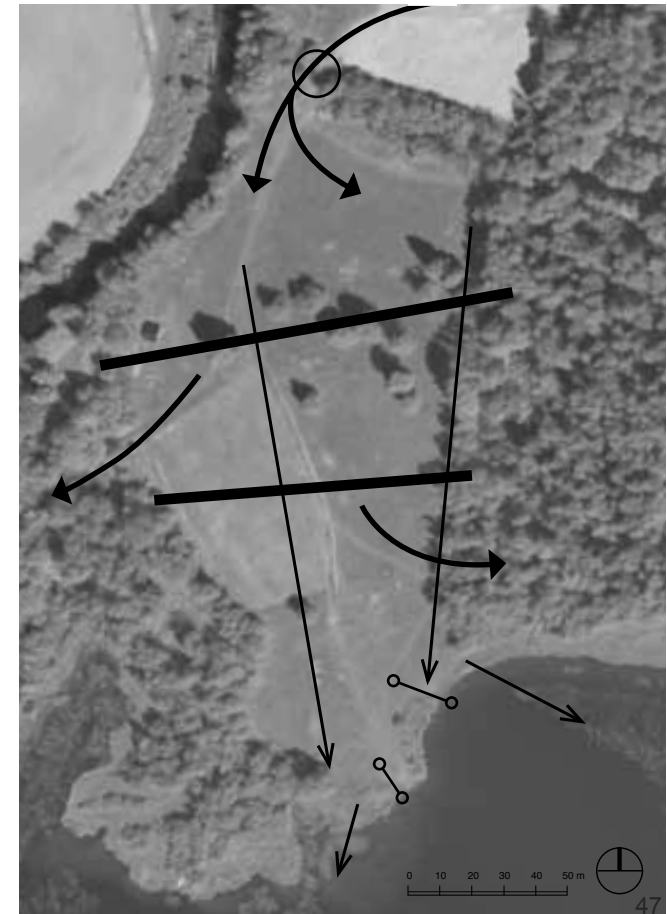
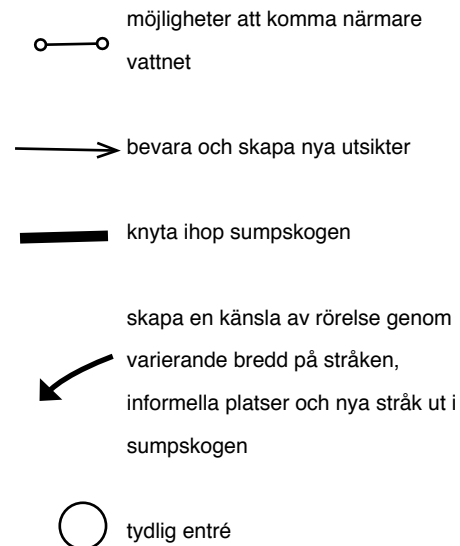

Program för platsen

- Skapa möjligheter att komma närmare vattnet.
- Bevara befintliga utsikter och skapa nya.
- Skapa kopplingar mellan sumpskogen öster och väster om platsen.
- Skapa en känsla av rörelse och aktivitet genom nya stråk och dess gestaltning.
- Bevara en stor öppen plats för lekar, valborgsfirande, midsommarfirande, konserter, fotboll.
- Skapa bättre möjligheter för fågelskådning, kanotparkering, fiske, grillning.
- Skapa mindre rum och lä för picknick.
- Skapa kopplingar mellan jordbruksmarken, sportfälten, sumpskogen och staden och leda alla till den centrala platsen.
- Informera om Selångersfjärdens natur och historia.

Platsen är tänkt att vara hjärtat i ett nav av vägar runt Selångersfjärden och längs Selångersån. Hela Selångersfjärden är tänkt

att bli som ett stort delta, Selånger delta-park, med många vägar och möjligheter att utforska naturen.

Serie 1

Serie 2

Serie 3

Serie 4

Konceptstudier

Till höger en serie modeller jag gjort som visar hur ett stråk eller ett vattendrag beter sig i olika situationer. Serie 1 visar ett vattendrags rörelse utan hinder. I serie 2 delar sig vattendraget när ett hinder kommer i vägen, ett delta skapas. Serie 3 och 4 visar vattendragets rörelse när flera hinder byggs upp och ett större delta bildas. Jag har velat använda mig av bilden av ett delta för gestaltningen av den centrala platsen i Selånger deltapark.

Platsens material

Betula Pendula, björk - Tätt planterade i fyra ovala dungar, c-c 3-4 m.

Stenmjöl - Används till gångvägarna som är 1-3 m breda samt till platsbildningarna.

Gräsklädda kullar - Överskottsmassor används till att bygga upp kullar, mellan 0,75 m - 2 m höga.

Trä - Långa svängda träbänkar och träspång.

Mitt förslag är att på Selånger gamla camping skapa en central plats som är enkel öppen och flexibel. Jag väljer ett tema för parken som berättar om Selångersfjärdens ekologi och geologiska system, detta är mitt sätt att ta mig an projektet. Konceptet Delta bygger också på idén om rörelse på platsen. Landets rörelse i form av landhöjningen samt människor som rör sig på platsen.

Deltat och landhöjningen bidrar i hög grad till att sjön är en värdefull fågelsjö. Konceptet tillsammans med utforskandet av behovet av olika stråk och platser gav upphov till parkens form. Djuren och människorna som befolkar platsen är som vatten som tar olika vägar genom deltat. Rinner inget vatten, eller befolkas inte platsen kommer sumpskogen att ta över, platsen växer igen. Platsen har en tradition av aktiviteter och rörelse, men nu befolkas platsen på naturens villkor. På grund av landhöjningen går det inte längre att bada i sjön, men de ekologiska värdena ökar för varje centimeter som

landet höjs. Konceptet delta är tänkt att visa på naturens processer som ständigt förändrar platsen. Platsen har skapats av naturens krafter och av människans handlingar, en relation som nu fortsätter.

Platsens huvudelement

Parken består huvudsakligen av tre element, kullar, björkdungar och gångvägar i stenmjöl.

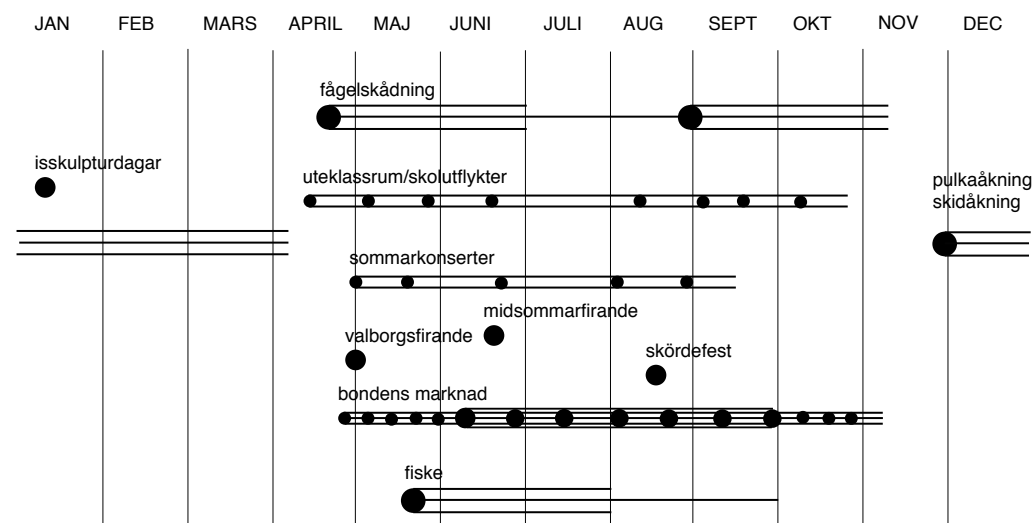
-Fyra ovala dungar med tätt planterade björkar. Några björkar fanns tidigare på platsen men alla utom två togs bort när fotbollsplanen anlades. Björken är en av de vanligaste arterna i sumpskogen men passar även på torrare mark. De björkar som planteras är tänkta att skapa en koppling mellan sumpskogen på vardera sida av platsen utan att för den skull blockera siktlinjer mot vattnet.

-Kullar som anläggs av överskottsmassor från bygget av nya E4. De flacka kullarna är mellan 1 m och 2 m över den ursprungliga marknivån. Varje kulle delar stråket i två, som vattendragen i ett delta förgrenar sig. Tanken med kullarna är också att platsen ska förändras vid högvatten. Marken är gräs som klipps några gånger per år.

-Gång- och cykelvägar i stenmjöl. Vägarnas bredd varierar, som vattendragen i ett delta, och är mellan 1 och 3 meter breda. Detta för att skapa en variation och lekfullhet i rörelsen och för att skapa tillgänglighet och olika värden för cyklister och de som promenerar. Vid vägskalen bildas platser med sittplatser, amfiteater och kanotparker. Parken möbleras med långa träbänkar som följer vägarnas form.

Pedagogik om naturens processer

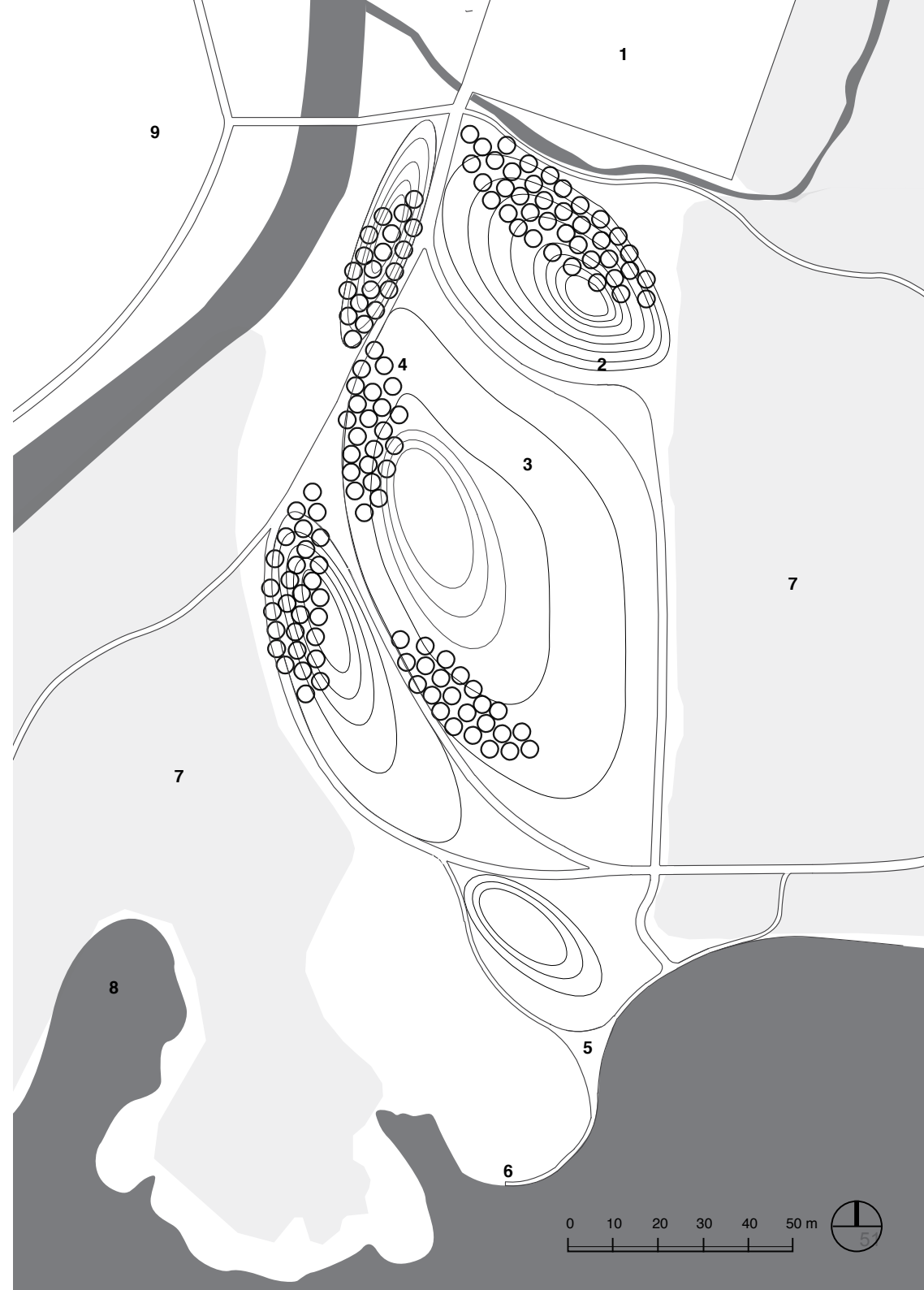
Det finns plats för många berättelser. Hur skapades platsen? Hur smälte inlandsisen och varför höjs landet? Vilka har levt på platsen och vad sysslade de med? Vilka fåglar finns på platsen? Vilka pionjärväxter tar över när landet blottas efter att ha legat under vatten?

Schema över aktiviteter på platsen över året utöver mer vardagliga saker som grillning, picknick, promenader, löpträning, cykling.

Illustrationsplan

1. Parkering
2. Amfiteater
3. Festplats/marknadsplats
4. Dungar med björkar
5. Kanotplats
6. Utsiktsplats
7. Sumpskog
8. Vatten
9. Åker

1. Central park/mötesplats
2. Upptäckstig Selångersfjärden runt
3. Bro
4. Fotbollsplaner
5. Handelsträdgård
6. Selånger kyrkoruin
7. Gravfält
8. Utsiktspunkt
9. Selångersfjärdens delta
10. Fågeltorn
11. Selångersfjärden
12. Åkrar
13. Sumpskog
14. Kanotplats

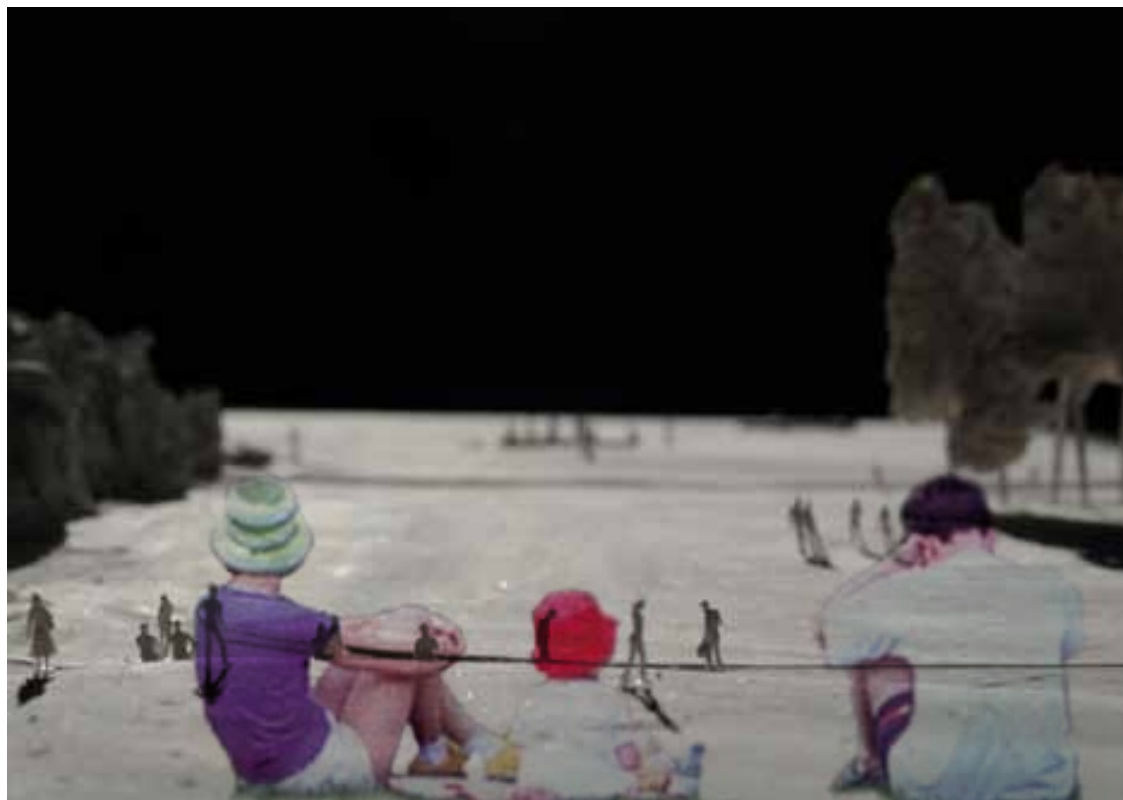
Plats för möten och för kanoter vid vattnet. Stigar längs med vattnet.

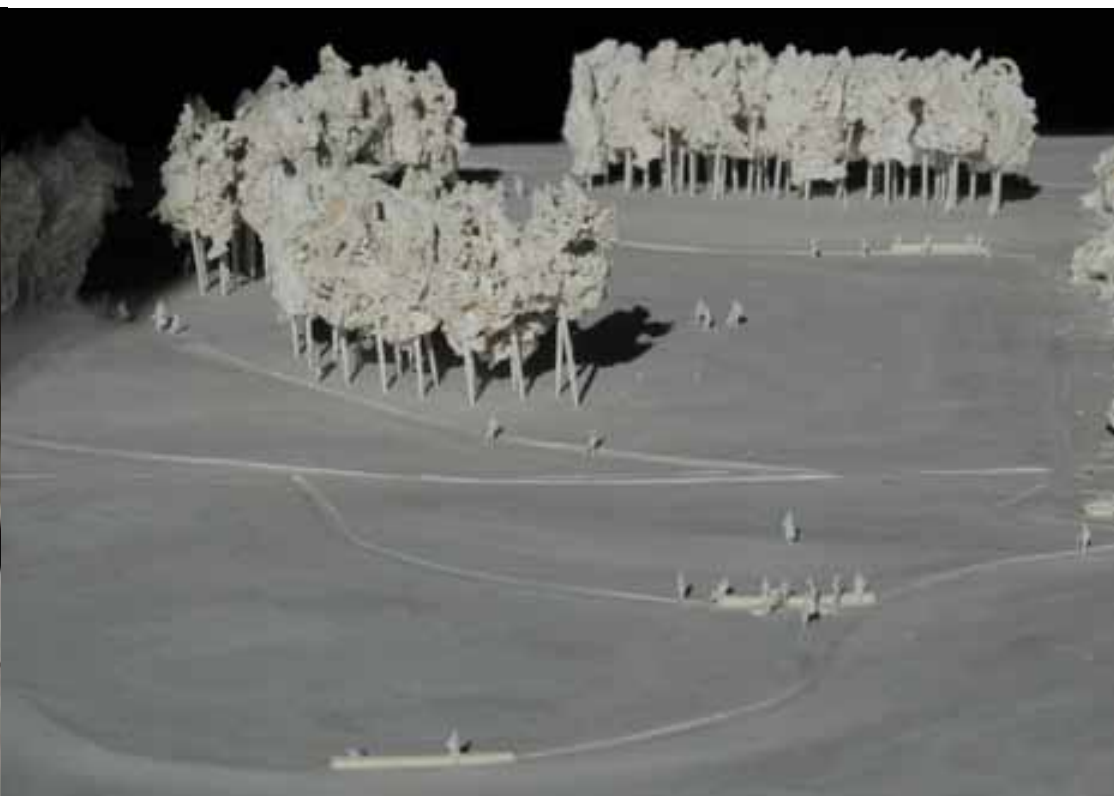
Stor öppen plats mitt i parken.

Vid platsens norra entré.

Utsikt mot fjärden.

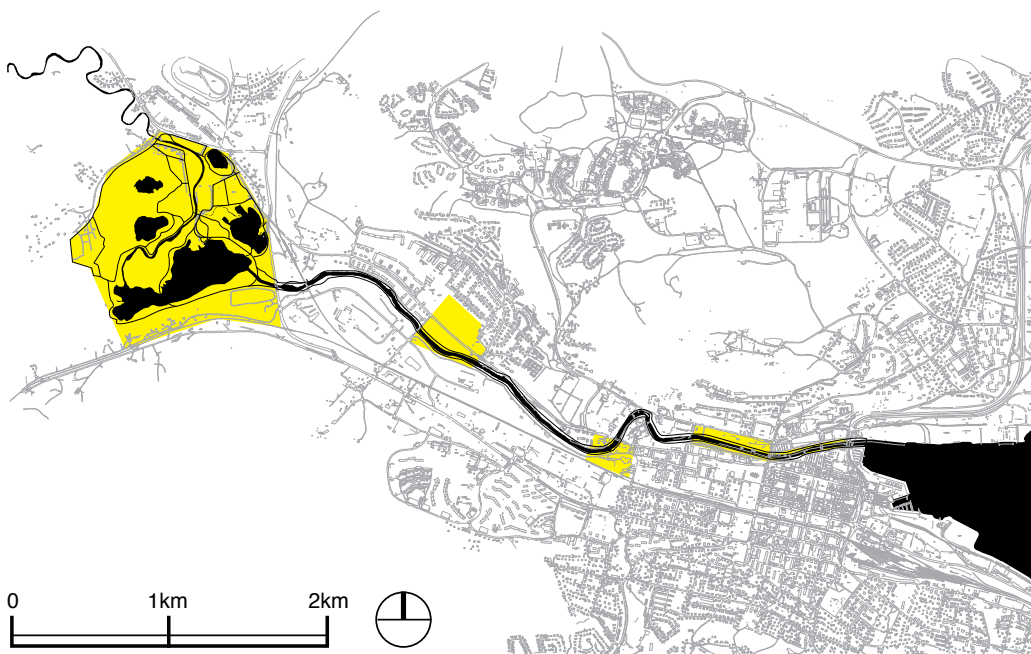
Flygbilder över modellen

Collage som visar hur upptäcksslingan runt Selångersfjärden slingrar i sumpskogen.

Collage som visar hur spången slingrar sig i vassen kring Selångersfjärden.

En variation i stråken som utgår från Deltaparken.

Integrera Selångersfjärden med Sundsvalls stad

Selånger Deltapark kommer att ingå som en attraktion längs Selångersåstråket. Stråket kan förstärkas genom att fler kopplingar och rörelsemöjligheter skapas för cykel- gång- och kollektivtrafik samt för kanotfärder. Några större attraktioner längs stråket behövs också för att skapa ett ökat intresse för att röra sig längs med stråket. I centrum är Selångersån en del av staden, och blir än mer självklart när kajerna rustas upp. Mit-tuniversitetet är idag en målpunkt och här finns möjlighet att utveckla en campuspark vid Selångersån. Längre bort från centrum ligger Högoms gravkullar vilka skulle kunna kopplas mer till årummet. Det skulle skapa en större förståelse för platsen och grönområdet mellan kullarna och ån kan tillsammans med gravkullarna bli en attraktion. Selångers Deltapark kommer att fungera som västlig entré till Selångersån och en park där du kan få lära dig om platsens

processer och även uppleva dem. Begreppet Selångersåstråket finns redan men det måste förstärkas och visas tydligare.

Idén om ett deltas form kan spridas från Selångersfjärden med vägar, broar och stigar som slingrar sig in mot Sundsvalls centrum. Idén om stråken som delar sig och hittar nya vägar kan få prägla hela Selångersåstråket. Parallella vägar, en bred, en smal, överlappningar och förskjutningar följer med in mot staden, möter upp den nya gestaltningen i centrum och slingrar sig ut i Sundsvallsfjärden.

Sammanfattning del 3

Förutsättningslöst började jag studera stråket Selångersån för att välja en plats att gestalta.

Jag funderade först på att göra små ingrepp längs med Selångersån och jag tror att ett antal sådana ingrepp behövs. Förbättrade gångvägar, gångbroar, belysning och information. Ganska snart bestämde jag mig ändå för att fokusera på en plats. Jag visste inte då vilken. Jag testade olika platser och försökte argumentera för en förändring av platsen utifrån mitt mål att aktivera Selångersåstråket. Efter att ha provat att angripa platsen jag sedan valde för min park kom jag fram till att den ändå var ett bra val av flera anledningar. Närheten till naturen och till staden, platsens ekologiska värden och de platsens historia.

Det finns stora möjligheter att göra en promenad längs med Selångersån till en upplev-

else, tack vare de intressanta platser som finns längs med stråket. Genom att förstärka några platser längs ån och att börja med att skapa en park i Selångersfjärden, kan människor lockas att utforska naturen väster om staden och stråket kan bli en större resurs för Sundsvalls invånare. En park som attraherar människor till stråket och som berättar spännande och viktiga historier om området kan säkra just den platsen som en allmän plats. Om en landskapspark skulle anläggas, som ett extensivt skött grönområde med parkkaraktär, kan tillgängligheten öka samtidigt som naturvärdena bevaras och utvecklas. Jag tror att parken skulle kunna absorbera stadens identitet som en stad nära till naturen och med ett tydligt rekreativt fokus. Men att parken också skulle kunna projicera en framtid med behovet av ökande kunskaper om naturens processer och behov på ett spännande sätt.

Kommunen har också uttryckt möjligheter för campingplatsen som en park. (Sunds-

valls kommun, 1993) Att fokusera på ett antal platser längs med stråket och göra dem till målpunkter men också delar i helheten kan vara ett grepp för att utveckla hela stråket på ett effektivt sätt. Som exempel finns Boulognerskogen i Gävle, en landskapspark som ligger på en udde utmed Gavleån. Jag besökte platsen och det slog mig att dess attraktionskraft måste bidra till att hela stråket utmed Gavleån gynnas av att Boulognerskogen ligger en liten bit utanför staden.

Det ska bli intressant att se vad kommunen säger om förslaget. I nuläget har stadsbyggnadskontoret på kommunen inte möjlighet att själva föreslå stora förändringar för platsen. Möjligheten finns om någon kommunpolitiker tycker att det är ett bra förslag efter att jag presenterat projektet för kommunens stadsbyggnadsnämnd.

En frågeställning jag tar med mig är hur natur i staden kan bidra till en mer attraktiv stad? Jag skulle också vilja undersöka olika

förhållningssätt till var gränsen går mellan att göra naturen tillgänglig och attraktiv för människor och att störa naturvärden som finns på platsen. Vidare tycker jag att en intressant fråga är hur man hittar relevanta platser att göra projekt på.

Det är nog sällan man får ett så fritt uppdrag som det här, men jag tror att vi landskapsarkitekter måste bli bättre på att själva föreslå nya platser att gestalta och att ifrågasätta projekten. Till exempel är det förstås viktigt att satsa på att rusta upp kajerna i Sundsvalls centrum, men jag frågar mig om inte resurserna som används för att gräva ut en café skulle kunnat användas till att förbättra en större del av stråket. Ett år kan bli attraktivt på flera sätt, inte bara genom att satsa allt på stadens centrum. Om staden ska växa bland annat kring detta år, har kommunen chansen att skapa långsiktiga värden i landskapet, innan man bygger stad.

Reflektioner

Arbetet med modell i gestaltningen var väldigt stimulerande. Det hjälpte mig att förstå rumsligheten, skalan och att förenkla och våga ta bort saker som jag märkte blev onödiga. Jag gjorde flera skissmodeller i olika skalor och sedan min stora modell i skala 1:200. Jag byggde upp mina höjder i kartong för att sedan arbeta med spackel över hela modellen så att jag kunde forma mina höjder och slipa dem om vartannat.

Många av mina kartanalyser gjorde jag i början av processen för att se vad som hände. Det hjälpte mig att titta på samma plats från olika håll. Mina analyser från stor skala har också rent konkret hjälpt mig att landa på en plats. Mitt arbete har varit ett sökande men valet av plats för projektet har tillslut känts självklart. Inzoomningen från stor till liten skala hjälpte mig dessutom att hitta skalan och greppet i min gestaltning av platsen.

I projektet var det till stor del naturens processer och människans förhållning till dessa som drev mig framåt. Det svåra med arbetet var dock just detta, att förhålla sig till de ekologiska värden som finns på platsen och min önskan att fler människor ska hitta till Selångersfjärden och Selångersån.

Tanken är att kommunen kan använda mitt förslag som en början till att utveckla Selångersfjärden. Jag hoppas att de blir intresserade av att fortsätta att nysta i vilka möjligheter som finns längs med Selångersån och Selångersfjärden.

Källförteckning

Tryckta källor

Jane Amidon, 2005. *Moving Horizons: The Landscape Architecture of Kathryn Gustafson and Partners*, Birkhäuser Basel

Arne Branzell, 1976. *Att notera rumsupplevelser*, Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Åke Hanaeus, 1974, *Sundsvall stad i centrum*, Natur och kultur, Stockholm

Kevin Lynch, 1960. *The image of the city*, The technology press & Harvard University press, Cambridge

Sveriges geologiska undersökning, 2010. *Beskrivning till jordartskartan, delar av Sundsvalls kommun*, SGU, Uppsala

Sundsvalls kommun, 2005, *Översiktsplan*
60

för Sundsvalls kommun, Sundsvalls kommun, Sundsvall

Sundsvalls kommun, 1993. *Selångersåns dalgång, Program för tillvaratagande av dalgångens kvaliteer*. Sundsvalls kommun, Sundsvall

Sundsvalls kommun, Stadsbyggnadskontoret, Miljökontoret, 2003. *Sundsvalls grönsplan*. Sundsvalls kommun, Sundsvall

Sundsvalls kommun, stadsbyggnadskontoret, 2001. *Sundsvallsbygden, en del av europa. Kulturutveckling i Selångers dalgång under 5000 år*. Sundsvalls kommun, Sundsvall

Sundsvalls kommun, miljökontoret, 2007. *Sundsvalls naturguide*, Sundsvalls kommun, Sundsvall

Sundsvalls kommun och Stadshistoriska kommittén, 1996, *Sundsvalls historia Del I*,

Sundsvalls Kommun, Sundsvall

Svenska turistföreningen, 1984, *Medelpad*, Svenska turistföreningen, Uppsala

Elektroniska källor

www.ne.se [2010-02-14]

www.sundsvall.se [2010-02-14]

www.cg94.fr [2010-02-14]

<http://mutabilis-paysage.com> [2010-02-14]

Kartor

Gis-kartor bearbetade av Johanna Dehlin, erhållna av Sundsvalls kommun 2009

Digital grundkarta i dwg-format erhållen av Sundsvalls kommun 2009

Muntliga källor

Ylva Jakobsson, Miljökontoret, Sundsvalls kommun. Intervju om Selångersfjärdens vattenkvalitet, 2009-11-11.

Bildkällor

Bildnummer: Fo-BFE1400, Ur Läns museet Västernorrlands bildarkiv. Plats: Bergsåker Selånger Sundsvall Medelpad

Google Maps
<http://maps.google.se/maps?hl=sv&tab=il>
[2010-02-27]

Eniro Utsikt
<http://kartor.eniro.se/>
[2010-02-14]

Hitta.se Flygfoto
<http://www.hitta.se/LargeMap.aspx?ShowSatellite=false&SearchType=4>
[2009-12-14]

Tack till

Sofia Sandkvist, min handledare, landskapsarkitekt, Institutionen för stad och land, SLU, Ultuna

Tomas Eriksson, examinator, landskapsarkitekt, institutionen för stad och land, SLU, Ultuna

Håkan Jonsson, biträdande examinator, landskapsarkitekt, Topia

Daniel Jasek, landskapsarkitekt, Stadsbyggnadskontoret, Sundsvalls kommun

Bengt Schibbye, landskapsarkitekt, Schibbye Landskap

Ylva Jakobsson, Naturvård, samhällsplanering, Miljökontoret, Sundsvalls kommun

Karin Gullmark, Kartingenjör, Trafik och kartavdelningen, Sundsvalls kommun

Anna Kårén, GIS-ingenjör, Trafik och kartavdelningen, Sundsvalls kommun

Mats Bergmark, Projektledare Klimatanpassa Sundsvall, Stadsbyggnadskontoret, Sundsvalls kommun

Björn Grankvist, Fotograf, Läns museet Västernorrland

Sam, Stefano, Sofia, Emma, Johan, Malin, Fran